

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Географічний факультет

**Мельничук В. П.
Попович І. С.**

Практикум з фізичної географії України

Спеціальність: 6.040104

Напрямок підготовки: 0401

Кваліфікація: бакалавр географії

Ужгород

Видавництво УжНУ «Говерла»

2010

УДК 911.2(477) (075.8)

Мельничук В. П., Попович І. С.

Практикум з фізичної географії України

Навчально - методичний посібник для студентів географічних спеціальностей університету.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради географічного факультету Ужгородського національного університету, протокол № 4 від 24 листопада 2009 року.

Рецензенти:

Матвіїв В. П., кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Львівського національного університету імені Івана Франка.

Салюк М. Р., кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії та раціонального природокористування Ужгородського національного університету.

У посібнику підбрано завдання для практичних робіт з курсу «Фізична географія України». Подано певний обсяг географічної номенклатури обов'язкової для вивчення. Наводяться тестові завдання вирішення яких дасть змогу студентам краще засвоїти матеріал. У додатках подаються довідкові дані, необхідні для виконання практичних робіт та поглиблення знань.

Посібник адресовано студентам географічних спеціальностей. Він буде корисним також учителям географії.

ВСТУП

Курс «Фізична географія України» належить до основних навчальних дисциплін у підготовці студентів географічних спеціальностей.

Метою навчального курсу є формування у студентів глибоких знань про природні умови та природні ресурси своєї держави та її регіонів.

Головним завданням курсу є вироблення навичок по цілеспрямованому збору й аналізу інформації з літературних джерел, довідкових видань і особливо картографічних творів, що забезпечить належну професійну підготовку майбутніх фахівців - географів.

Даний курс має важливе виховне значення формуючи високоосвічених особистостей свідомих щодо проблем раціонального природокористування, здатних приймати важливі керівні рішення в майбутньому.

У посібнику підібрано завдання для виконання практичних робіт з курсу «Фізична географія України». Практичні заняття - це важливий вид аудиторної й позааудиторної самостійної роботи студентів. Вони спрямовані на поглиблення теоретичних знань студентів та на набуття ними практичних навиків роботи з різними географічними джерелами. Студент повинен навчитися не тільки аналізувати ті чи інші матеріали, але й синтезувати їх і робити відповідні висновки.

Курс «Фізичної географії України» складається з двох частин: загального і регіонального огляду природи України. У першій частині передбачено вивчення компонентів природи (рельєфу, геологічної будови, клімату, внутрішніх вод, ґрунтів, рослинного і тваринного світу), а також негативних фізико-географічних процесів і явищ, природозаповідного фонду України. У другій частині запропоновано регіональне вивчення України, її природних зон, провінцій і фізико-географічних областей.

Відповідно до такого підходу і підібрано завдання для виконання практичних робіт.

ЧАСТИНА I

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Практична робота № 1

Тема : Фізична географія України як наука. Географічне положення України. Географічні дослідження території України.

Необхідно знати:

об'єкт, предмет та методи досліджень у фізичній географії, визначення понять: фізико-, політико- та економіко-географічне положення; адміністративно-територіальний устрій, державний кордон;

історію досліджень території України;

особливості її фізико-географічного положення.

Необхідно вміти:

давати характеристику фізико-географічного положення України, виділяти основні етапи географічних досліджень, працювати з різними джерелами інформації.

Питання для співбесіди:

1. Об'єкт, предмет і зміст ФГУ.
2. Методи досліджень.
3. Структура фізичної географії.
4. Зв'язки ФГУ з іншими науками.
5. Фізико-географічне положення України.
6. Кордони та їх природно-географічна характеристика.

Завдання:

1. На контурній карті України позначте державний кордон, крайні точки держави, географічний центр, сусідні держави.

2. Використовуючи картографічні та літературні джерела заповніть таблицю:

Географічне положення і кордони України

Крайні точки: <i>західна</i> <i>східна</i> <i>північна</i> <i>південна</i>	Назва	Координати
Географічний центр	Назва	Координати
Протяжність території в км	з півночі на південь з заходу на схід	

Довжина кордонів в км	сухопутні морські	
Сусідні держави та довжина кордону	Назва держави	Довжина кордону

3. Використовуючи літературні джерела заповніть таблицю:

Дослідження території України

Часова послідовність	Дослідники	Результати досліджень
<i>V ст. до н. е.</i>	<i>Геродот</i>	<i>Описав природу Північного Причорномор'я. Дав першу характеристику річок (Дніпро, Дністер, Пд. Буг).</i>

4. Вивчіть номенклатуру на тему: "Природні рубежі України".

Природні рубежі України

Західний кордон: Полісся (Волинське Полісся, р. Зах. Буг), Волинська вис., Малополіська рівнина, Розточчя вис., р. Шкло, р. Вишня, р. Сян, Ужоцький перевал. Українські Карпати (Східні Бескиди), р. Уж, р. Тиса, р. Тур, Вулканічний хребет, р. Сучава, р. Серет, р. Прут, р. Дністер, Подільська вис, р. Вільшанка, р. Кам'янка, р. Кучурган, Кучурганське водосховище, Причорноморська низ., Буджакський степ, р. Дунай, Кілійське гирло.

Південний кордон: Чорне море.

Східний кордон: Керченська протока, Азовське море, Таганрозька затока, Донецький кряж, р. Сіверський Донець, Середньоруська вис., р. Айдар, р. Оскіл. р. Харків, р. Уди, р. Ворскла, р. Псел. р. Сейм, р. Клевень.

Північний кордон: Поліська низ., Чернігівське Полісся (р. Десна, р. Снов, р. Сож. р. Дніпро, Київське водосховище), Київське Полісся (р. Брагінка, р. Прип'ять, р. Желонь), Житомирське Полісся (р. Уборть, р. Плав, р. Ствига), Волинське Полісся (р. Горинь, р. Стир, р. Прип'ять).

Практична робота №2

Тема: Рельєф. Тектонічна й геологічна будова України.

Необхідно знати:

визначення понять: тектонічна структура, платформа, плита, щит,

западина, авлакоген, геосинкліналь, поверхня вирівнювання;
залежність характеру поверхні від тектонічної та геологічної будови;

роль зледеніння у формуванні сучасного рельєфу;
сучасні рельєфотворчі процеси та їхній прояв на території України.

Необхідно вміти:

встановлювати залежність між формами рельєфу, тектонічною та геологічною будовою;

характеризувати великі форми рельєфу;

давати господарську оцінку рельєфу держави.

Питання для співбесіди

1. Загальні особливості рельєфу України.
2. Низовини. Височини.
3. Гори.
4. Особливості тектонічної будови.
5. Геологічна будова.
6. Значення четвертинного зледеніння у формуванні сучасного рельєфу.
7. Сейсмічні явища. Роль сучасних процесів у рельєфотворенні.

Завдання:

1. За допомогою фізичної, тектонічної та геологічної карт атласу України встановіть взаємозв'язки між основними тектонічними структурами, орографічними одиницями, що їм відповідають та геологічною будовою. Результати внесіть у таблицю.

Орографія, тектоніка, та геологія України

Основи орографічні одиниці	Тектонічні структури що їм відповідають	Геологічна будова (вік, літологічний склад гірських порід)

2. На контурній карті способом якісного фону позначте основні тектонічні структури України.

3. Дайте фізико-географічну характеристику однієї із низовин чи височин (за вибором студента).

План характеристики:

- а) географічне положення;
- б) напрям простягання;
- в) розміри;
- г) загальний похил;

- д) приналежність до тектонічних структур;
- е) геологічна будова;
- є) форми поверхні, висоти;
- ж) сучасні рельєфотворчі процеси.

4. Підготуйте повідомлення на тему: «Основні події геологічної історії України та їх відображення в рельєфі.»

5. Вивчіть номенклатуру на тему: «Рельєф України» та «Тектонічні структури»

Рельєф України **Височини**

I. Подільська височина.

1. Розточчя (гора Булава, Середній Горб).
2. Гологори (гора Камула - 471 м).
3. Вороняки (гора Високий Камінь - 440 м).
4. Кременецькі гори (408 м).
5. Подільські Товтри (Медобори, 440 м).
6. Прут-Дністровські Товтри (320 м).
7. Мурафські Товтри (340 м).
8. Опілля

II. Волинська височина.

1. Горохівська височина.
2. Повчанська височина (361 м).
3. Рівненське плато.
4. Мізоцький кряж (358 м).
5. Гощанське плато.
6. Хотинська височина (гора Берда -515м).
7. Придніпровська височина (323 м).
8. Канівські гори (242 м).
9. Мошногірський кряж (202 м).

V. Донецька височина.

1. Донецький кряж (гора Могила Мечетна - 367 м).
2. Бахмут-Торецька височина.

VI. Приазовська височина (гора Могила Бельмак - 324 м).

VII. Середньоросійська височина (236 м).

VIII. Передкарпатська височина (870 м).

Низовини

I Поліська низовина.

1. Волинське пасмо.
2. Словечансько-Овруцький кряж (316 м).
3. Пригоринська рівнина.

II. Придніпровська низовина (236 м)

1. Придеснянська рівнина.
2. Полтавська рівнина (202 м).

III. Причорноморська низовина.

1. Північно-кримська рівнина.
2. Присивашся.
3. Олешся.
4. Буджацький степ.
5. Дністровсько-Тилігульська рівнина.

IV. Закарпатська низовина.

1. Чоп-Мукачівська низовина.
2. Солотвинська улоговина.
3. Берегівське горбогір'я.

Гори

I. Українські Карпати.

1. Чорногора (гора Говерла - 2061 м; гора Бребенескул -2032 м; гора Піп Іван Чорногірський - 2022 м; гора Петрос - 2020 м; гора Гутин Томнатик - 2016 м; гора Ребра -2007 м).
2. Мармароський масив (гора Піп Іван Мармароський -1946 м).
3. Свидовець (гора Близниця - 1883 м).
4. Горгани (гора Сивуля Велика - 1836 м).
5. Чивчинські гори (гора Стій — 1684 м).
6. Гринявські гори (гора Баба-Людова - 1590 м).
7. Полонина Рівна (гора Руна, 1479 м).
8. Полонина Боршава (гора Стій - 1677 м).
9. Полонина Красна (гора Менчул - 1497 м).
10. Бескиди (гора Магура- 1362 м).
11. Вулканічні Карпати (Вигорлат-Гутинський хребет, гора Бужора- 1081 м).
12. Вододільно-Верховинський хребет (гора Пікуй - 1406 м).

II. Перевали.

1. Ужоцький (889 м).
2. Верецький (Ворітський-841 м).
3. Воловецький (Бескидський-1014 м).
4. Яблунецький (Тагарський-931м).
5. Торунський (Вишківський-930 м).

III. Кримські гори.

1. Гора Роман-Кош 1545 м (Бабуган яйла).
2. Гора Демір-Капу 1540 м (Нікітінська яйла).
3. Гора Еклізі-Бурун (Чатирдаг-1527 м).

4. Гора Рока 1346 м (Ай-Петринська яйла).
5. Гора Великий Чучель 1337 м (Синаб - Даг).
6. Гора Тай - Коба 1254 м (Карабі яйла).
7. Гора Демерджи 1239 м (Демерджи яйла).

Тектонічна будова України

Східно-Європейська платформа. Український щит, Східний схил щита, Західний схил щита, Волино-Подільська плита, Галицько-Волинська западина, Дніпровсько-Донецька западина (північний і південний її схили), Донецька складчаста область, Причорноморська западина, Схил Воронезького кристалічного масиву, Західноєвропейська платформа.

Альпійська складчаста система. Карпатська складчаста споруда, Передкарпатський прогин, Закарпатська западина, Складчасті структури Кримських гір, Занурені структури Кримських гір, Індоло-Кубанський прогин, Скіфська платформа, Придобруджинський прогин, Чорноморська западина.

Практична робота № 3

Тема: Аналіз кліматичних показників території України.

Необхідно знати:

визначення понять: клімат, кліматотвірний чинник, погода, циклон, антициклон, повітряна маса, атмосферний фронт, сумарна радіація, радіаційний баланс;

вплив кліматотвірних чинників на формування клімату.

Необхідно вміти:

давати характеристику основних метеорологічних елементів клімату України;

визначати висоту полуденного сонця над горизонтом, будувати кліматичні діаграми;

давати господарську оцінку кліматичних умов.

Питання для співбесіди

1. Кліматотвірні чинники та їхній вплив на кліматичні особливості України.
2. Погода і несприятливі метеорологічні явища.
3. Пори року та їхні особливості.
4. Вікові зміни клімату.
5. Кліматичне районування території України.
6. Глобальні кліматичні зміни та їхній вплив на клімат України.

Завдання:

1. Зробіть необхідні обчислення та заповніть таблицю полуденної висоти Сонця (в градусах) у дні весняного й осіннього рівнодень, зимового й літнього сонцестоянь.

Полуденна висота сонця на території України в дні рівнодень і сонцестоянь

Географічна	Дні			
	21.II	22.V	23.I	22.XI
52°22' пн. ш.				
48°40' пн. ш.				
44°23' пн. ш.				

2. На підставі обчислених даних побудуйте графіки полуденної висоти сонця в дні рівнодень і сонцестоянь для даних широт. Для цього в зошиті накресліть чотири лінії (для кожного сезону) довжиною, яка відповідала б протяжності України із Пн. на Пд. за довільним масштабом. На лінії позначте вказані широти, і за допомогою транспортира позначте кут падіння сонячного проміння.

3. Проаналізуйте побудовані графіки та карти сумарної сонячної радіації, січневих та липневих ізотерм в атласі. Зробіть висновки.

4. За даними наведеними в додатку побудуйте кліматичні діаграми для трьох населених пунктів України (на вибір). Охарактеризуйте річний хід кліматичних показників в даних пунктах, зробіть висновки.

5. Схематично зобразити основні траєкторії переміщення повітряних мас по території України та охарактеризувати пов'язаний з ними тип погоди.

Практична робота № 4

Тема: Внутрішні води України. Моря.

Необхідно знати:

визначення понять: витрата води, річний стік, водний баланс, підземні води;

вплив рельєфу та кліматичних умов на загальні гідрологічні риси території України;

Необхідно вміти:

давати характеристику річок, озер, морів України;

аналізувати екологічний стан водних об'єктів держави;

оцінювати водні ресурси України та окремих регіонів, в залежності від потреб населення та господарства.

Питання для співбесіди:

1. Чим зумовлюються загальні гідрологічні риси території України?

2. Доведіть зв'язок гідрографічної мережі з тектонічною будовою і кліматичними умовами.
3. Чим зумовлюються особливості гідрологічного режиму річок, озер, лиманів, водосховищ?
4. З яких елементів складаються водний баланс і ресурси України?
5. Екологічні проблеми морів України.

Завдання

1. На контурну карту нанесіть межі басейнів основних рік України.
2. На контурній карті позначте основні водосховища та канали.
3. Складіть характеристику одного з річкових басейнів за планом:
 - а) географічне положення басейну, площа;
 - б) вплив кліматичних особливостей басейну на густоту річкової мережі;
 - в) живлення та режим річок басейну;
 - г) головна ріка та її притоки;
 - д) падіння та похил головної ріки, річний стік;
 - е) господарське використання рік басейну.
4. На основі аналізу карт атласу встановіть закономірності в поширенні озер. Зробіть висновки.
5. Використовуючи ГЕУ Т. 2 с. 389 позначте на контурній карті типи морських берегів.
6. Скласти порівняльну характеристику Чорного та Азовського морів за планом:
 - а) морфометричні дані морських басейнів (розміри, обриси, глибини, площа) ;
 - б) геоморфологічні особливості морської западини та берегової лінії;
 - в) гідрологічні та гідрохімічні особливості басейнів;
 - г) схожі риси та відмінності в характері кліматичних умов та розподілі кліматичних елементів над акваторіями;
 - д) відмінності в умовах існування та видовому складі рослинного та тваринного світу.
7. Вивчіть номенклатуру на тему: «Внутрішні води. Моря».

Внутрішні води

Ріки. Басейн Вісли: Вишня, Полтва, Свиня, Західний, Буг, Рата, Сян.

Басейн Дунаю: Тиса, Ріка, Іршава, Чорна, Тиса, Теремля, Віча,

Біла, Тиса, Боржава, Прут, Тересва, Уж, Черемош, Шопурка, Латориця, Чорний Черемош, Сірет, Білий Черемош.

Басейн Дністра: Верещиця, Бистриця, Тисмениця, Щерек, Стрий, Опір, Свіча, Нараївка, Славська, Лімниця, Гнила Липа, Бистриця Надвірнянська, Бистриця Солотвинська, Смотрич, Студениця Золота Липа, Ушиця, Коропець, Мурафа, Стрипа, Жван, Серет, Лядова,, Гнізна, Мурашка, Нічлава, Немня, Джурин, Марківка, Збруч, Кучурган, Жванчик.

Басейн Південного Бугу: Бужок, Згар, Десна, Рів, Соб, Синиця, Ятрань, Чичиклія, Гнилий Тікич, Бахшала, Гірський Тікич, Сухий, Велика Вись, Чорний Ташлик, Синюха, Мертвовід, Савранка.

Басейн Прип'яті: Вижівка, Турія, Стохід, Стул, Стубла, Іква, Стир, Горинь, Вілія, Уборть, Случ, Перга, Південний, Случ, Болотниця, Хороба, Соловечна, Тня, Норин, Уж, Жерів, Корчик, Ствига.

Басейн Дніпра: Тетерів, Здвиж, Гуйва, Ірша, Ірпінь, Унава, Каменка, Раставиця, Рось, Тясмин, Супій, Орлиця, Удай, Сула, Хорол, Псел, Ворсклиця, Ворскла, Мерло, Коломак, Тагамлик, Орчик, Берестова, ІВ, Оріль, Гайчур, Вовча, Бик, Солоня, Мокрі Яли, Янчул, Самара, Кінська, Інгулець, Вісунь, Саксагань, Мокра Сула, Базавлук.

Басейн Десни: Десна, Івотка, Ревна, Остер, Сейм, Снов, Клешень.

Басейн Сіверського Донця: Айдар, Лугань, Деркул, Велика Кам'янка, Сіверський Донець, Оскіл, Вовча, Бахмут, Уда, Жеребець, Харків, Красна.

Басейн річок Приазов'я: Молочна, Кальміус, Берда, Кальчик, Міус, Кринка.

Басейн річок Криму: Салгир, Альма, Бельбек, Біюк-Карасу, Кача, Чорна.

Озера. Озера Українського Полісся: Люцимир, Чорне, Пулемецьке, Світязь, Луки, Пісочне, Кримне, Турське, Добре, Біле, Нобели, Люб'язи.

Озера басейну Десни: Грузьке, Оріхове.

Озера басейну Південного Бугу: Опастовецьке.

Озера басейну Дністра: Кучурганський лиман, Біле.

Озера басейну Дніпра: Кардашинський лиман, Безмен, Солоний лиман, Біле, Великий Супій, Збруївський лиман, Малий Супій, Білозерський лиман, Гусакове.

Озера басейну Дунаю: Ялпуг, Кагул, Кугурлуй, Катлабух, Китай, Орлівка, Біле.

Озера басейну середніх і малих річок Причорномор'я: Сасик, Шагани, Алібей, Бурнас.

Озера басейну середніх і малих річок Приазов'я: Болградський Сиваш, Геніченське озеро.

Озера басейну річок Криму: Сиваш, Сасик, Донузлав, Старе, Червоне, Агульське, Чокрацьке, Тобечицьке, Антаське, Ізунларське, Сакське.

Озера Українських Карпат: Бребенескул, Брескул, Синевір, Синє, Липовецьке.

Водосховища: Каховське, Червонооскільське, Кременчуцьке, Краснопавлівське, Київське, Печенізьке, Дніпровське, Карачунівське, Дністровське, Кагул, Канівське, Унлегорське, Дніпродзержинське, Ладиженське, Ялпуг-Кугурлуй, Катлабух, Сасикське, Китай,

Канали: Сіверський Донець - Донбас, Дніпро - Кривий Ріг, Північно - Кримський, Головний Каховський магістральний канал, Дніпро – Донбас, Дніпро – Інгулець.

Басейни підземних вод: Дніпровсько-Донецький, Причорноморський, Придніпровський.

Моря

Чорне море: затоки, лимани: Джарилгацька, Каркінітська, Каламітська, Феодосійська Тендрівська; Дніпровський; острови, коси: Джарилгач, Зміїний, Довгий; Тендрівська.

Азовське море: затоки, лимани: Таганрозька, Бердянська, Обитічна, Сиваська (Гниле озеро) ; Утлюцький; острови, коси: Білосарайська, Бердянська, Обитічна, Арабатська Стрілка, коса Бірючий Острів.

Практична робота № 5

Тема: Ґрунтово - рослинний покрив. Тваринний світ.

Необхідно знати:

визначення понять: ґрунт, ґрунтоутворюючі процеси, меліорація, засолення, ерозія ґрунтів, рекультивація земель;

горизонти й профіль ґрунту, властивості ґрунтів, класифікації, ґрунтів;

закономірності й ареали поширення та характерні риси основних типів ґрунтів;

видовий склад та закономірності поширення рослинності й тваринного світу України;

екологічні проблеми, пов'язані з впливом людини на ґрунтовий покрив, флору й фауну.

Необхідно вміти:

встановлювати зв'язок між ґрунтовим і рослинним покривом,

тваринним світом;

характеризувати широтну зональність ґрунтів, рослинних та тваринних комплексів на рівнинній території, висотну поясність у Карпатах і Кримських горах.

Питання для співбесіди:

1. Основні типи ґрунтів України та їхні властивості.
2. Меліорація ґрунтів.
3. Характеристика основних типів рослинності.
4. Особливості тваринного світу.

Завдання

1. За картами атласу з'ясуйте закономірності в поширенні основних типів ґрунтів. Письмово зробіть висновки.
2. Нанесіть на контурну карту схему геоботанічного районування України.
3. Дайте визначення понять: акліматизація, реакліматизація, релікт, ендемік.
4. Підготуйте коротке повідомлення про один з видів рослинного чи тваринного світу занесеного в Червону книгу України.
5. Заповнити таблицю «Характеристика ґрунтово-рослинного покриву і тваринного світу України»

ґрунтово-рослинний покрив та тваринний світ України

Типи, екологічні групи рослинності	Умови поширення		Х-ні види тварин	Райони поширення
	Кліматичні	Трофічні		
А. ЛІСИ Борові Суборові (<i>сосна+дуб</i>) Рамені (<i>ялинові</i>) Бучини Діброви Березові Ольси (<i>вільха</i>) Тополеві Вербові Осикові				
Б. ЛУКИ Заплавні Суходільні Низинні Гірські				
В. СТЕПИ Лучні рівнинні Лучні передгірні і гірські Справжні степи				

-північні -південні -сухі (пустельні) -камянисті чагарники -піщані				
<u>Г. БОЛОТА</u>				
<u>Д. СУБТРОПКИ</u>				

ЧАСТИНА II

РЕГІОНАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Практична робота № 6

Тема: Ландшафти і фізико – географічне районування України. Рівнинні ландшафтні структури.

Необхідно знати:

визначення понять: ландшафт, фізико-географічне районування, природна зона, заповідник, біосферний заповідник, природний національний парк ;

основні етапи ландшафтних досліджень в Україні;

класифікацію ландшафтів і фізико-географічне районування України;

основні фізико-географічні особливості природних зон, їхні екологічні проблеми;

несприятливі природні процеси різних фізико-географічних зон;

Необхідно вміти:

аналізувати картографічні та літературні джерела;

давати комплексну характеристику таксономічних одиниць фізико-географічного районування;

визначати за описом природні зони;

оцінювати екологічні проблеми фізико-географічних зон.

Питання для співбесіди:

1. Основні етапи ландшафтних досліджень в Україні.
2. Трансформація ландшафтів України за історичний період.
3. Класифікація ландшафтів.
4. Сучасна схема фізико – географічного районування України.

Завдання

1. Письмово дайте визначення понять: фізико-географічний пояс,

фізико-географічна зона, підзона, країна, провінція, область.

2. Нанесіть на контурну карту України схему фізико-географічного районування України. Обґрунтуйте, письмово, південні межі ФГ зон.

3. Складіть таблицю порівняльної характеристики природних зон.

Фізико-географічні зони України

Зональний та Внутрішньо- зональний поділ	Географічне положення, площа	Природні умови						Природо- охоронні об'єкти
		Текто- ні- чні струк- тури	Ре- льеф	Клі- - мат	Во- - ди	Ґрунтово- рослин- ний покрив	Тварин- ний світ	
Зона мішаних лісів: Волинське Полісся								
Житомирське Полісся								
.....і т.д.								

Практична робота № 7

Тема: Гірські ландшафтні структури. Українські Карпати. Кримські гори.

Необхідно знати:

особливості фізико-географічного районування гірських територій України;

основні фізико-географічні риси природних областей Українських Карпат та Кримських гір, їхні екологічні проблеми.

Необхідно вміти:

давати комплексну характеристику природних областей гірських територій;

визначати за описом природні області;

аналізувати негативні природні процеси Українських Карпат та Кримських гір.

Питання для співбесіди:

1. Історія формування гірських систем України.
2. Фізико – географічний поділ гірських територій.
3. Зміна гірських ландшафтів під впливом господарської діяльності.
4. Природоохоронні об'єкти Карпат та Кримських гір.

Завдання

1. На контурну карту нанесіть межі фізико – географічних областей Українських Карпат та Гірського Криму.
2. Порівняйте геоморфологічну будову Українських Карпат та Кримських гір.
3. Охарактеризуйте особливості вертикальної ландшафтної поясності у Кримських горах.
4. Складіть таблицю порівняльної характеристики фізико – географічних областей Українських Карпат.

Фізико-географічні області Українських Карпат

Назва ФГ обла- сті	Природні умови						Приро- до охорон- ні об'єкти
	Тектоніч- ні структури	Ре- льєф	Клі- мат	Во- ди	Ґрун- ти	Рослинний і тваринний світ	

Семінарське заняття

Необхідно знати:

визначення понять: природне середовище, природокористування, геоекологія, сталий розвиток;
особливості природних умов України.

Необхідно вміти:

аналізувати зміни природного середовища в результаті господарської діяльності;
вносити пропозиції та розробляти власні проекти з оптимізації природокористування.

Завдання для підготовки

1. Зміна основних компонентів природного середовища під впливом діяльності людини.
2. Несприятливі природні процеси в Україні та на Закарпатті.
3. Геоекологічні проблеми в Україні та на Закарпатті.
4. Природоохоронні території. Фізико-географічна характеристика природоохоронних територій.
5. Конструктивно-географічні засади раціонального природокористування.

Теми для написання рефератів:

1. Дорадянський період географічних досліджень території України.
2. Радянський період географічних досліджень території України.
3. Сучасний період географічних досліджень території України.
Українські географічні школи.
4. Геоморфологічні рівні та чинники їхнього формування.
5. Стихійні метеорологічні явища й несприятливі атмосферні процеси на території України.
6. Проблеми водозабезпеченості регіонів України. Шляхи подолання дефіциту води.
7. Проблеми меліорованих земель.
8. Закономірності поширення типів рослинності на території України.
9. Сучасна схема фізико-географічного районування України.
10. Антропогенні зміни:
 - а) мішано-лісових ландшафтів;
 - б) лісостепових ландшафтів;
 - в) степових ландшафтів;за історичний період (за вибором).
11. Несприятливі фізико-географічні процеси:
 - а) Українських Карпат;
 - б) Кримських гір;(за вибором).
12. Геоecологічні проблеми однієї з областей України (за вибором).
13. Моніторинг природного середовища в Україні.
14. Класифікація категорій природно-заповідного фонду України.
15. Конструктивно-географічні засади раціонального природокористування в Україні.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1 Фізична географія України як наука. Географічне положення України. Географічні дослідження території України.

1. Основні етапи географічних досліджень на території України.
2. Сучасні географічні школи України.
3. Значення праць С. Рудницького у становленні української наукової географії.

Тема 2 Рельєф. Тектонічна й геологічна будова України.

1. Головні етапи геологічної історії території України.
2. Розташування геоморфологічних рівнів.
3. Неотектоніка та неотектонічні рухи на території України.

Тема 3 Аналіз кліматичних показників території України.

1. Кліматичні особливості пір року.
2. Аналіз синоптичних карт.
3. Несприятливі метеорологічні процеси і явища.

Тема 4 Внутрішні води України. Моря.

1. Географія штучних водойм України.
2. Особливості географії та гідрохімічного складу підземних вод України.
3. Характер берегової лінії морів України та її елементи.

Тема 5 Ґрунтово - рослинний покрив. Тваринний світ.

1. Головні фізико-хімічні властивості ґрунтів;
2. Заходи щодо охорони рослинного світу.
3. Тварини, що занесені до Червоної книги України та проблеми їхньої охорони.

Тема 6 Ландшафти і фізико – географічне районування України. Рівнинні ландшафтні структури.

1. Засвоєння типового плану характеристики таксономічної одиниці фізико – географічного районування.
2. Порівняння ландшафтних особливостей в межах фізико – географічних зони.
3. Географія природоохоронних територій в межах зон.

**Тема 7 Гірські ландшафтні структури. Українські Карпати.
Кримські гори.**

1. Чинники формування ландшафтів в умовах гірського рельєфу.
2. Оцінка рекреаційних ресурсів Карпат.
3. Екологічна ситуація і природоохоронні території Гірського Криму.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Тестові завдання до практичної роботи № 1

1. З'ясуйте, з якими державами межує Україна на заході:
 - а) Польщею, Угорщиною, Румунією, Болгарією;
 - б) Польщею, Словаччиною, Болгарією, Сербією, Білоруссю;
 - в) Угорщиною, Румунією, Росією, Чехією, Польщею;
 - г) Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою;
 - д) правильної відповіді немає.

2. Географічний центр України розташований у межах області:
 - а) Кіровоградської;
 - б) Київської;
 - в) Дніпропетровської;
 - г) Вінницької;
 - д) Республіки Крим.

3. Вкажіть, між якими паралелями та меридіанами розташована Україна:
 - а) 50° — 40° пн. ш. та 18° — 24° сх. д.;
 - б) 60° — 55° пн. ш. та 50° — 65° сх. д.;
 - в) 55° — 60° пн. ш. та 48° — 56° сх. д.;
 - г) 45° — 52° пн. ш. та 22° — 40° сх. д.;
 - д) 40° — 45° пн. ш. та 20° — 22° сх. д.

4. За розмірами території Україна наближається до:
 - а) Словенії;
 - б) Франції;
 - в) Португалії;
 - г) Австралії;
 - д) Молдови.

5. Території яких країн омивають моря того самого океану, що й Україну?
 - а) Сомалі, Франції, Норвегії;
 - б) Словаччини, Італії, Туреччини;
 - в) Азербайджану, Грузії, Росії;
 - г) Ірану, Німеччини, Польщі;
 - д) Алжиру, Венесуели, Намібії.

6. Виберіть правильне твердження:

- а) моря, що омивають береги України, належать до окраїнних морів;
- б) щоб потрапити з Маріуполя у Мармурове море, треба пройти дві протоки — Керченську й Босфор;
- в) Азербайджан має спільний морський кордон з Україною;
- г) щоб потрапити з Маріуполя у Мармурове море, треба пройти дві протоки — Керченську й Дарданелли;
- д) Азовське море омиває береги лише двох держав.

7. Довжина морських і сухопутних кордонів України становить:

- а) $1/10$ земного екватора;
- б) $1/6$ земного екватора;
- в) $1/2$ довжини меридіана;
- г) $1/10$ довжини меридіана;
- д) правильної відповіді немає.

8. Видатний етнограф і фольклорист, один із засновників Українського географічного товариства (1873 р.) :

- а) П. Чубинський;
- б) С. Рудницький;
- в) В. Кубійович;
- г) В. Докучаєв;
- д) В. Зуєв.

9. Засновник української національної географії, Українського вільного університету у Відні, Інституту географії і картографії у Харкові:

- а) П. Чубинський;
- б) С. Рудницький;
- в) В. Кубійович;
- г) В. Докучаєв;
- д) В. Зуєв.

10. Україна знаходиться:

- а) На півдні Східної Європи, в басейні річки Дніпро, простягаючись від Східних Карпат до річки Сіверський Донець;
- б) На заході Східноєвропейської рівнини, між річками Дністер і Дон;
- в) В центральній частині Європи, в басейні річки Вісла.

11. Хто є основоположником української наукової географії?

- а) В. Докучаєв;
- б) С. Рудницький;
- в) П. Чубинський;
- г) В. Кубійович.

12. Назвіть французького вченого, який зробив опис України у XVIIст.

- а) Вегенер;
- б) Візе;
- в) Боплан;
- г) Гумбольдт.

13. В якому з міст тривалість дня влітку найбільша?

- а) Новгород-Сіверський;
- б) Київ;
- в) Черкаси;
- г) Запоріжжя;
- д) Ялта.

14. По якій річці проходить державний кордон України й Румунії в межах Одеської області?

- а) Південний Буг;
- б) Дністер;
- в) Дунай;
- г) Прут.

15. Коли було створено у Києві відділ Російського географічного товариства і як він називався?

- а) 1918 р. Київський;
- б) 1873 р. Південно-Західний;
- в) 1861 р. Український;
- г) 1924 р. Східно-Український.

Тестові завдання до практичної роботи № 2

1. Яка найвища гора Внутрішнього пасма Кримських гір:

- а) Кубалач;
- б) Роман-Кош;
- в) Кизил-Коба;

- г) Ай-Петрі;
- д) Бабуган-Яйла.

2. Яка орографічна частина виділяється в Зовнішніх Карпатах?

- а) Полонинсько-Чорногірський хребет;
- б) Бескиди;
- в) Чорногора;
- г) Чивчинські гори;
- д) Рахівський масив.

3. Для яких територій України найбільш характерні зсуви, обвали?

- а) Карпат, Криму, Поділля;
- б) Степової зони;
- в) Полісся;
- г) Придніпровської низовини.

4. Південна межа дніпровського зледеніння доходила до сучасного міста:

- а) Київ;
- б) Черкаси;
- в) Запоріжжя;
- г) Дніпродзержинськ;
- д) Канів.

5. Виберіть твердження, яке правильно характеризує Кримські гори:

- а) наявність карстових печер;
- б) наявність льодовиків;
- в) нижній пояс рослинності представлений тайговими лісами;
- г) мають асиметричну будову: пологий схил у бік моря;
- д) природна рослинність повністю замінена с/г культурами.

6. Плоскі круглі зниження рельєфу на півдні України, які є результатом вимивання часток ґрунту і просідання поверхні, називають:

- а) печерами;
- б) зсувами;
- в) ярами;
- г) подами;
- д) осипами.

7. Українському щиту відповідають форми рельєфу:
- а) Придніпровська низовина й Придніпровська височина;
 - б) Придніпровська і Донецька височини;
 - в) Середньоруська й Подільська височини;
 - г) Придніпровська і Приазовська височини;

8. Українське Закарпаття є частиною:

- а) Східноєвропейської рівнини;
- б) Середньодунайської низовини;
- в) Нижньодунайської низовини;
- г) Польської низовини;
- д) Подільської височини.

9. Яку форму рельєфу ускладнюють скелясті вапнякові пасма Товтри?

- а) Донецького кряжу;
- б) Подільської височини;
- в) Хотинської височини;
- г) Приазовської височини;
- д) Придніпровської височини.

10. Виберіть помилкове твердження:

- а) карстові процеси у Товтрах пов'язані з вапняками — залишками рифів давнього моря;
- б) поди — характерна ознака рельєфу Придніпровської низовини;
- в) еолові форми рельєфу спостерігаються на Поліській низовині, складеній алювіально-льодовиковими відкладами;
- г) еолові форми рельєфу Олешківських пісків сформувались на алювіальних відкладах;
- д) гірські пасма з асиметричними схилами — куести — характерні форми рельєфу Кримських гір.

11. Яку тектонічну западину успадкувала Закарпатська низовина?

- а) Придунайську;
- б) Верхньо-Тисянську;
- в) Боржавську;
- г) Чоп-Мукачівську.

12. Територія України розташована у межах:

- а) Східноєвропейської платформи;
- б) Східноєвропейської платформи і зони альпійської складчастості;
- в) Східноєвропейської платформи і зони архейської складчастості;
- г) Східноєвропейської плити;
- д) зони альпійської складчастості.

13. Вкажіть вік порід, що утворюють Українські Карпати:

- а) крейда, палеоген, неоген;
- б) архей, протерозой;
- в) тріас, юра, девон;
- г) антропоген;
- д) кембрій, силур, девон.

14. Закарпатська область розташована у межах тектонічних структур:

- а) Дніпровсько-Донецької западини і Передкарпатського прогину;
- б) Волино-Подільської плити і Причорноморської западини;
- в) Українського щита й Воронезького масиву;
- г) Карпатської покривно-складчастої споруди і Закарпатського прогину;
- д) Карпатської покривно-складчастої споруди і Передкарпатського прогину.

15. Вкажіть помилкове твердження:

- а) територія Києва в минулому заливалась морями і покривалась льодовиками;
- б) Скіфська плита — це тектонічна структура докембрійського віку;
- в) Дніпровсько-Донецька западина — це грабен;
- г) гірські системи України утворились в період тієї ж складчастості, що й Анди;
- д) у південній частині Дніпровсько-Донецької западини кристалічний фундамент занурений на глибину 10 км і більше.

Тестові завдання до практичної роботи № 3

1. Звідки найчастіше приходять на Україну циклони?

- а) з сходу, північного сходу, півночі;
- б) формуються над Україною;
- в) із заходу, північного заходу, південного заходу;
- г) з півдня, південного сходу, сходу.

2. Яку погоду приносить в Україну зимовий антициклон?

- а) сонячну, морозну, безвітряну;
- б) похмуру, вологу, з відлигою;
- в) посилення вітру, хуртовини;
- г) шквали, і снігопади, снігові замети.

3. Різке підвищення літньої температури і посуху в Україну приносять.... повітряні маси:

- а) арктичні;
- б) атлантичні;
- в) морські помірні;
- г) середземноморські;
- д) тропічні.

4. Чим зумовлюються тривалі східні й північно-східні вітри в зимовий період в Україні?

- а) впливом Азорського антициклону;
- б) дією атлантичних повітряних мас;
- в) вторгненням арктичних повітряних мас;
- г) дією Сибірського антициклону.

5. По лінії яких міст проходить межа між смугами високого й низького атмосферного тиску над територією України?

- а) Харків-Дніпропетровськ-Одеса;
- б) Луганськ-Дніпропетровськ-Балта;
- в) Донецьк – Запоріжжя-Одеса;
- г) Донецьк – Нікополь – Балта;
- д) Луганськ-Кіровоград-Балта.

6. З'ясуйте, до якої кліматичної області належить Керченський півострів:

- а) Гірського Криму;
- б) континентальної;
- в) Південного берега Криму;
- г) атлантико-континентальної.

7. Характерним типом клімату для Південного берега Криму є:
- а) помірно континентальний;
 - б) перехідний до морського;
 - в) помірний морський;
 - г) середземноморський;
 - д) мусонний.
8. До азональних кліматоутворюючих чинників в Україні належить:
- а) сонячна радіація;
 - б) циркуляція повітряних мас;
 - в) характер рельєфу;
 - г) процеси ґрунтоутворення;
 - д) правильної відповіді немає.
9. До особливостей кліматичних умов України належить:
- а) випадання опадів переважно у рідкому стані;
 - б) стала антициклональна погода;
 - в) мусонна циркуляція на узбережжях Чорного та Азовського морів;
 - г) середня добова амплітуда температури більша за річну;
 - д) збільшення тривалості снігового покриву з півночі на південь.
10. Для території України характерне:
- а) збільшення сонячної радіації зі сходу на захід;
 - б) західний перенос повітряних мас;
 - в) різкоконтинентальний клімат помірного поясу;
 - г) коефіцієнт зволоження більше 1 на всій її території;
 - д) найбільша кількість опадів на Поліссі.
11. На Пд. березі Криму основна кількість опадів припадає на:
- а) осінній період;
 - б) зимовий період;
 - в) весняний період;
 - г) літній період;
 - д) весняно-літній період.
12. Вкажіть, яка кліматична область характеризується пануванням тропічних повітряних мас влітку і помірних — взимку:
- а) Гірського Криму;

- б) континентальна;
- в) Південного берега Криму;
- г) Атлантико-континентальна;
- д) Закарпатська.

13. З'ясуйте, з надходженням яких повітряних мас на територію України пов'язані: зимою — безхмарна морозна погода; весною та восени — заморозки:

- а) морських тропічних;
- б) морських помірних;
- в) континентальних тропічних;
- г) мусонних помірних;
- д) арктичних.

14. Яка з особливостей кліматичних умов не властива Україні?

- а) випадання опадів переважно у теплий період;
- б) чергування циклонів і антициклонів;
- в) західний перенос повітряних мас;
- г) незначні коливання температури по сезонах року;
- д) нестійкий сніговий покрив на території степової зони.

15. Для якого з регіонів України характерні такі показники клімату: середня температура липня становить $+22^{\circ}\dots+26^{\circ}\text{C}$, середня температура січня $0^{\circ}\dots-3^{\circ}\text{C}$, річна кількість опадів — 300—400 мм?

- а) Закарпаття;
- б) Степовий Крим;
- в) Північно-Східна Україна;
- г) Карпати;
- д) Полісся.

Тестові завдання до практичної роботи № 4

1. Які з перелічених річок впадають у Чорне море?

- а) Дністер;
- б) Дніпро;
- в) Молочна;
- г) Салгир;
- д) Південний Буг;
- є) Західний Буг;
- е) Дунай.

2. Які з перелічених річок впадають у Азовське море?

- а) Дніпро;
- б) Дунай;
- в) Молочна;
- г) Кальміус;
- д) Інгулець;
- є) Салгир.

3. Для річок якої частини України властиві глибокі каньйоноподібні долини?

- а) Приазовська височина;
- б) Подільська височина;
- в) Придніпровська височина;
- г) Донецький кряж;
- д) Причорноморська низовина.

4. Чим зумовлена різна глибина Чорного й Азовського морів?

- а) Чорне море велике, Азовське – мале;
- б) Чорне море утворилося раніше і заглибилося в земну кору внаслідок її підняття;
- в) Чорне море лежить в тектонічній западині, а Азовське – на шельфі;
- г) З Чорного моря вода випаровується повільно, а з Азовського – швидко, тому воно міліє.

5. Солоність води в Чорному морі порівняно із середньою у Світовому океані:

- а) вища;
- б) приблизно така ж;
- в) нижча приблизно вдвічі;
- г) нижча у п'ять разів.

6. У якій частині України вододіли слабо виражені в рельєфі?

- а) на Поділлі;
- б) у Карпатах;
- в) в Гологорах;
- г) на Поліссі;
- д) у Криму.

7. На річках якої частини України найраніше починається весняна

повінь?

- а) південного заходу;
- б) північного сходу;
- в) півночі;
- г) центру;
- д) сходу.

8. Якого походження котловина озера Світязь?

- а) карстового;
- б) старичного;
- в) морського;
- г) лиманного;
- д) залишкового.

9. По якій височині проходить вододіл між басейнами рік Прип'яті й Дністра?

- а) Донецькому кряжу;
- б) Розточчі;
- в) Подільській;
- г) Середньоруській;
- д) Придніпровській.

10. До басейну якої річки належить крайня південно-східна частина території України?

- а) Південного Бугу;
- б) Дніпра;
- в) Десни;
- г) Дону.

11. Найбільший в Україні артезіанський басейн:

- а) Причорноморський;
- б) Волино-Подільський;
- в) Східноєвропейський;
- г) Карпатський;
- д) Дніпровсько-Донецький.

12. Яке водосховище на Дніпрі є найбільшим за площею?

- а) Київське;
- б) Канівське;
- в) Кременчуцьке;

- г) Дніпродзержинське;
- д) Каховське.

13. Найдовший в Україні канал:

- а) Дніпро — Донбас;
- б) Північнокримський;
- в) Дніпро — Кривий Ріг;
- г) Сіверський Донець — Донбас;
- д) Волго—Донський.

14. Глибина залягання ґрунтових вод на території України збільшується у напрямку:

- а) із півночі на південь;
- б) із заходу на схід;
- в) із півдня на північ;
- г) із південного заходу на північний схід;
- д) правильної відповіді немає.

15. До природних особливостей Азовського моря не належить:

- а) розташування на межі Східноєвропейської платформи і Скіфської плити;
- б) незначна глибина;
- в) наявність піщаних кіс;
- г) наявність сірководневого шару;
- д) солоність 10—11 ‰.

Тестові завдання до практичної роботи № 5

1. Чому чорноземи мають найкращу природну родючість серед усіх типів ґрунтів України?

- а) утворилися під трав'янистою рослинністю, яка збагачує ґрунт перегноем, а опадів недостатньо, щоб вимити його в нижні шари ґрунту;
- б) чим темніший ґрунт, тим більше в ньому гумусу й вища родючість;
- в) у ці ґрунти вноситься найбільше добрив, що й забезпечує їхню родючість;
- г) причиною високої родючості є діяльність численних живих організмів, що мешкають у ґрунті.

2. Які ґрунти найбільше поширені в заплавах річок лісостепу і

степу України?

- а) дерново-підзолисті;
- б) чорноземні;
- в) каштанові;
- г) торфово-болотні;
- д) лучно-чорноземні;
- є) бурі лісові.

3. Який чинник визначає закономірності розміщення рослинності на території України?

- а) співвідношення тепла й вологи;
- б) ґрунтовий покрив;
- в) особливості рельєфу;
- г) кількість сонячної радіації;
- д) тектонічні структури.

4. Дуб — головна порода лісів:

- а) карпатських;
- б) кримських;
- в) поліських;
- г) закарпатських;
- д) приазовських.

5. Вкажіть, які види рослинності характерні для лучних степів:

- а) злаки й різнотрав'я;
- б) ковила, типчак, тонконіг;
- в) полин, типчак, ковила;
- г) осока, злаки, мохи;
- д) криволісся й чагарники.

6. Для сухих степів характерні такі види рослинності, як:

- а) злаки й різнотрав'я;
- б) ковила, типчак, різнотрав'я;
- в) полин, типчак, ковила;
- г) осока, злаки, мохи;
- д) криволісся і чагарники.

7. Природний біотоп, у якому мешкають ондатра, бобер, видра:

- а) північний степ;
- б) Закарпатський передгірський пояс;

- в) Карпатські гори;
- г) мішані ліси;
- д) заплави великих рік.

8. Флора України налічує різноманітні види вищих й нижчих рослин, кількість яких становить приблизно:

- а) 1 тис. видів;
- б) 25 тис. видів;
- в) 1 млн видів;
- г) 5 млн видів;
- д) 19 млн видів.

9. Борові ліси переважають:

- а) на Поліссі;
- б) у Карпатських горах;
- в) на яйлах Кримських гір;
- г) у Лісостепу;
- д) у Передкарпатті.

10. Реліктове дерево України:

- а) ялівець;
- б) пінія;
- в) тис ягідний;
- г) мускатник;
- д) рододендрон.

11. Ковила, типчак, тонконіг — типові представники природної рослинності області:

- а) Дніпропетровської;
- б) Чернівецької;
- в) Хмельницької;
- г) Вінницької;
- д) Сумської.

12. Зникаючий вид тварини, що був поширений на території сучасної України:

- а) стеллерова корова;
- б) кінь Пржевальського;
- в) кріт;
- г) ворона;

д) степовий орел.

13. Вкажіть неправильне твердження:

- а) сучасний ґрунтово-рослинний покрив України формувався протягом 12 тис. років;
- б) рослинність Криму налічує більше видів, ніж Українських Карпат;
- в) однією з найпоширеніших порід карпатських лісів є бук європейський;
- г) у Кримських горах трапляються напівсаванові степи;
- д) тис ягідний — ендемік кримських лісів.

14. Які зміни в природному середовищі Карпат не пов'язані з неконтрольованою вирубкою лісів?

- а) посилення ерозії;
- б) зменшення вмісту кисню у повітрі;
- в) обміління рік;
- г) посилення весняної повені та літніх паводків на ріках;
- д) розвиток карсту.

15. Як називається ліс на родючих ґрунтах, у якому переважає дуб із супутніми широколистяними породами – кленом, липою, ясенем?

- а) рамень;
- б) байрак;
- в) діброва;
- г) бір;
- д) груда.

Тестові завдання до практичної роботи № 6

1. Які класифікаційні одиниці виділені на ландшафтній карті України?

- а) класи, типи, види;
- б) зони, підзони, райони;
- в) країни, провінції, області;
- г) райони, підрайони, ареали.

2. Які класи ландшафтів розрізняють у межах України?

- а) поліські, лісостепові, степові;
- б) рівнинні східноєвропейські та гірські;
- в) лісові, болотні, степові, заплавні;

г) зональні та азональні (локальні).

3. На рівнинній території України виділяють такі природні зони:

- а) широколистих лісів і степу;
- б) хвойних лісів, мішаних лісів і степу;
- в) мішаних лісів, лісостепу і степу;
- г) широколистих лісів, мішаних лісів та степу;
- д) широколистих лісів, лісостепу і степу.

4. Зазначте, до якої кліматичної області належить природна зона степів:

- а) Гірського Криму;
- б) континентальної;
- в) Південного берега Криму;
- г) атлантико-континентальної;
- д) Закарпатської.

5. У лісостеповій зоні України переважають:

- а) широколисто-соснові ліси;
- б) широколисто-дубові ліси;
- в) хвойні ліси;
- г) широколисті ліси і криволісся;
- д) дрібнолисто-соснові ліси.

6. Найбільшу площу в Україні займає природна зона

- а) широколистих лісів;
- б) мішаних лісів;
- в) лісостепова;
- г) степова;
- д) напівпустелі.

7. Назву якої провінції зони мішаних лісів пропущено? Волинське Полісся,....., Київське Полісся, Чернігівське Полісся, Новгород-Сіверське Полісся:

- а) Рівненське;
- б) Здолбунівське;
- в) Західне;
- г) Новоград-Волинське;
- д) Житомирське.

8. Вкажіть одиниці фізико-географічного районування України:

- а) класи, типи, підтипи, види;
- б) країни, зони, підзони, провінції, області;
- в) райони, підрайони, ареали, пункти;
- г) місцевості, урочища, фації, агломерації.

9. Вкажіть, через які пункти проходить південна межа зони мішаних лісів:

- а) Тернопіль-Вінниця-Черкаси-Полтава-Харків;
- б) Львів-Хмельницький-Вінниця-Черкаси-Миргород-Суми;
- в) Володимир-Волинський-Луцьк-Житомир-Київ-Ніжин-Глухів;
- г) Тирасполь-Новоукраїнка-Кіровоград-Балаклія-Куп'янськ.

10. Через які населені пункти проходить умовна межа між Лісостепом і Степом?

- а) Котовськ-Первомайськ-Кіровоград-Кременчук-Чугуїв;
- б) Одеса-Миколаїв-Нікополь-Запоріжжя-Артемівськ-Лисичанськ;
- в) Роздільна-Вознесенськ-Кривий Ріг-Запоріжжя-Маріуполь;
- г) Володимир-Волинський-Луцьк-Житомир-Київ-Ніжин-Глухів.

11. Яку назву має крайня східна провінція лісостепової зони України?

- а) Дністровсько-Дніпровська;
- б) Лівобережно-Дніпровська;
- в) Східна лісостепова;
- г) Східноукраїнська;
- д) Середньоросійська.

12. Визначте фізико-географічну провінцію за такими ознаками: геологічна будова визначається найглибшою тектонічною западиною Східноєвропейської платформи, наявні родовища нафти й газу, температура січня становить -7°C , липня — $+21^{\circ}\text{C}$, випадає 500—600 мм опадів на рік; чорноземи опідзолені та типові; спостерігається чергування широколистих лісів з різнотравно-злаковими степовими ділянками:

- а) Дністровсько-Дніпровська височинна провінція;
- б) Лівобережно-Дніпровська низовинна провінція;
- в) Західноукраїнська провінція;

- г) Лівобережно-Дніпровсько-Приазовська провінція;
- д) Дністровсько-Дніпровська північностепова провінція.

13. Вкажіть спільну екологічну проблему для лісової, лісостепової та степової природних зон України:

- а) проблема знищення лісів;
- б) витіснення та знищення тварин і рослин на територіях з інтенсивним веденням сільського господарства і високим рівнем урбанізації;
- в) протиріччя між виробництвом деревини і збереженням водоохоронних, повітроочисних, кліматостабілізуючих, рекреаційних властивостей лісів;
- г) засолення ґрунтів;
- д) всі вказані проблеми.

14. До Середньоросійської лісостепової фізико-географічної провінції України входить така фізико-географічна область

- а) Київська височинна область;
- б) Сумська схилово-височинна область;
- в) Орільсько-Самарська низовинна область;
- г) Південно-Придніпровська схилово-височинна область.

15. Який комплекс природоохоронних і меліоративних заходів здійснюють на Поліссі?

- а) регулювання водного режиму перезволожених земель, лісовідновлення;
- б) попередження вторинного засолення ґрунтів, боротьба з абразією;
- в) боротьба з вітровою ерозією й селями;
- г) розріджене зрошення, боротьба із зсувами, утримання води у ґрунті;
- д) боротьба з техногенним підтопленням.

Тестові завдання до практичної роботи № 7

1. Які зміни в природному середовищі Карпат не пов'язані з неконтрольованою вирубкою лісів?

- а) посилення ерозії;
- б) зменшення вмісту кисню у повітрі;
- в) обміління рік;
- г) посилення весняної повені та літніх паводків на ріках;

д) розвиток карсту.

2. Який із заповідників знаходиться в Криму?

- а) Чорноморський;
- б) Дунайські плавні;
- в) Мис Мартьян;
- г) Мис Сарич;
- д) Тамань.

3. Як називаються безлісі вершини Кримських гір?

- а) яйли;
- б) полонини;
- в) гольці;
- г) сирти.

4. Як називаються безлісі вершини Карпат?

- а) яйли;
- б) полонини;
- в) гольці;
- г) сирти.

5. Скільки висотних поясів виокремлюється на Головному пасмі Кримських гір:

- а) 2;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 5;
- д) 6;

6. Висотні пояси, які є і в Карпатах і в Кримських горах:

- а) кленові ліси;
- б) сухий степ;
- в) гірські луки;
- г) буково-смерекові ліси;
- д) ялинові ліси.

7. Найвищим висотним поясом Карпат є пояс:

- а) букових лісів;
- б) кам'янистих розсіпів;
- в) субальпійських лук і пустищ;

- г) хвойних лісів;
- д) мішаних лісів.

8. На верхніх схилах Карпат поширеним типом лісів є:

- а) акацієві;
- б) смерекові;
- в) букові;
- г) соснові;
- д) кипарисові.

9. Спільним у природі Карпатських і Кримських гір є:

- а) утворилися у герцинську складчастість;
- б) належать до середньовисоких гір;
- в) наявність вулканізму як прояву сучасних ендегенних процесів;
- г) спостерігається найменша кількість опадів на території України;
- д) всі ріки, що починаються на їх схилах, належать до басейну Чорного моря.

10. Найціннішими породами дерев у Карпатах є:

- а) сосна, береза, вільха, граб, осика;
- б) бук, смерека, ялина, дуб;
- в) кедр, модрина, сосна, ялина.

11. У лісовій смузі Карпат і Криму переважають ґрунти:

- а) чорноземи;
- б) гірські каштанові;
- в) гірсько-лісові;
- г) сірі лісові;
- д) бурі лісові.

12. На південному березі Криму основна кількість опадів припадає на:

- а) осінній період;
- б) зимовий період;
- в) весняний період;
- г) літній період;
- д) весняно-літній період.

13. Для кого географічного об'єкта України характерні лучно-лісові субальпійські ландшафти?

- а) Словечансько–Овруцький кряж;
- б) Карпати;
- в) Донецький кряж;
- г) Середньоруська височина.

14. Зазначте, до якої кліматичної області належить степовий Крим:

- а) Гірського Криму;
- б) континентальної;
- в) Південного берега Криму;
- г) атлантико-континентальної.

15. Де знаходяться Горгани?

- а) в Зовнішніх Карпатах;
- б) в Бескидах;
- в) у Вододільно-Верховинських Карпатах;
- г) у Рахівському масиві;
- д) в Закарпатті;
- ж) в Передкарпатті.

Тестові завдання до семінарського заняття

1. Яку частину території України займає природно-заповідний фонд?

- а) 0,5 %;
- б) менше 1 %;
- в) 1,5 %;
- г) 2 %.
- д) понад 3 %;

2. Комплекс заходів, направлений на відновлення продуктивності порушених земель та покращання умов довкілля, називається:

- а) рекультивация;
- б) деградація;
- в) меліорація;
- г) інтенсифікація;
- д) механізація.

3. Який комплекс природоохоронних заходів здійснюється у північному степу?

- а) регулювання водного режиму перезволожених земель, лісовідновлення;
- б) попередження вторинного засолення ґрунтів, боротьба з абразією;
- в) боротьба з вітровою ерозією й селями;
- г) боротьба з вітровою й водною ерозією, утримання води у ґрунті;
- д) боротьба з техногенним підтопленням.

4. Ділянки угідь, що не вилучаються з господарського використання, на яких охороняється певна частина ландшафту або певний компонент природного комплексу, називають:

- а) заповідниками;
- б) національними парками;
- в) заказниками;
- г) пам'ятками природи;
- д) біосферними заповідниками.

5. Вищою формою охорони природних територій, за якої ділянка вилучається з господарського використання, є:

- а) заказник;
- б) національний парк;
- в) пам'ятка природи;
- г) заповідник;
- д) заповідне урочище.

6. Природоохоронні території, що створені для охорони, відновлення, ефективного використання природних комплексів та об'єктів, що мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність, називають:

- а) заповідниками;
- б) національними парками;
- в) заказниками;
- г) ботанічним садом;
- д) заповідними урочищами.

7. Найбільш суворий режим охорони природи характерний для:

- а) заказників;
- б) заповідників;
- в) національних парків;

- г) мисливських господарств;
- д) зеленої зони міст.

8. Для якого типу територій, що охороняються, основними є одразу дві функції — охорона природи й рекреаційна:

- а) заповідник;
- б) заказник;
- в) пам'ятка природи;
- г) національний парк;
- д) біосферний заповідник.

9. Виберіть заповідники які належать до категорії біосферних?

- а) Луганський, Асканія-Нова, Поліський;
- б) Ялтинський, Карадазький, Карпатський;
- в) Розточчя, Чорноморський, Карпатський;
- г) Асканія-Нова, Чорноморський, Карпатський;
- д) Дніпровсько-Орільський, Український степовий, Синевир.

10. На території зони мішаних лісів розташований:

- а) Дніпровсько-Орільський заповідник;
- б) заповідник Мис Март'ян;
- в) Шацький національний парк;
- г) заповідник Асканія-Нова;
- д) заповідник Медобори.

11. Заповідник, в якому одночасно зі збереженням еталонів степу займаються акліматизацією різних тварин:

- а) Поліський;
- б) Асканія-Нова;
- в) Медобори;
- г) Карпатський;
- д) Чорноморський.

12. Який компонент природного комплексу становить найбільший інтерес у біосферному заповіднику Асканія-Нова?

- а) давній вулкан юрського періоду;
- б) орнітофауна та іхтіофауна;
- в) цілинний типчаково-ковилловий степ;
- г) кургани кочівників і кам'яні баби;
- д) ялівцеві ліси.

13. Який компонент природного комплексу охороняється у Карадазькому заповіднику?

- а) давній вулкан юрського періоду;
- б) озера льодовикового походження;
- в) цілина типчаково-ковилового степу;
- г) кургани кочівників і кам'яні баби;
- д) плавневі ландшафти.

14. Аквальні ландшафти належать до природоохоронних об'єктів:

- а) Український степовий, Асканія-Нова, Азово-Сиваський;
- б) Чорноморський, Азово-Сиваський, Дунайський;
- в) Чорноморський, Розточчя, Поліський;
- г) Азово-Сиваський, Луганський, Карпатський;
- д) Синевир, Український степовий, Подільські Товтри.

15. Екосистеми лісового, субальпійського та альпійського поясів охороняються у заповіднику:

- а) Поліському;
- б) Мисі Март'ян;
- в) Медобори;
- г) Карпатському;
- д) Ялтинському.

НАВЧАЛЬНО – ДОВІДКОВІ ДАНІ
Таблиця 1 Найвищі гірські вершини України

Гора	Висота, м	Місце знаходження	Область
Українські Карпати			
Говерла	2061	Чорногора	Закарп.та Ів.Франків.
Гутин Томнатик	2035	Чорногора	Закарпатська
Петрос	2020	Чорногора	Закарпатська
Чорна Гора	2020	Чорногора	Закарп.та Ів.Франків
Ребра	2001	Чорногора	Закарп.та Ів.Франків.
Піп-Іван	1936	Рахівські гори	Закарпатська
Туркул	1933	Чорногора	Закарп.та Ів.Франків
Близниця	1882	Свидовець	Закарпатська
Дземброня	1877	Чорногора	Закарп.та Ів.Франків
Лопушна	1836	Горгани	Івано-Франківська
Сивуля	1818	Горгани	Івано-Франківська
Ігровець	1804	Горгани	Івано-Франківська
Братківська	1788	Горгани	Закарпатська
Довбушанка	1754	Горгани	Івано-Франківська
Грофа	1748	Горгани	Івано-Франківська
Негровець	1707	хр. Пішконя	Закарпатська
Стій	1681	Боржава	Закарпатська
Яйко-Ілемське	1680	Горгани	Івано-Франківська
Темпа	1634	Свидовець	Закарпатська
Кримські гори			
Роман-Кош	1545	Бабуган-яйла	АРК
Зейтін- Кош	1537	Бабуган-яйла	АРК
Кемаль-Егерек	1529	Ялтинська яйла	АРК
Еклізі-Бурун	1527	Чатирдаг	АРК
Північний Демерджи	1369	Демерджи-яйла	АРК
Куш-Кая	1339	Бабуган-яйла	АРК
Чорна	1307	Ялтинська яйла	АРК
Беденекир	1301	Ялтинська яйла	АРК
Тирке	1283	Тирке-яйла	АРК
Біла	1253	Каратау	АРК
Південний Демерджи	1239	Демерджи-яйла	АРК
Ай-Петрі	1234	Ай-Петринська яйла	АРК
Каратау	1220	Каратау	АРК

Таблиця 2 Найвищі точки рівнинної частини України

Гора	Висота, м	Місце знаходження	Область
Берда	515	Хотинська височина	Чернівецька
Камула	471	Подільська височина	Львівська

Могила-Мечетна	367	Донецький кряж	Луганська
Бельмак-Могила	324	Приазовська височина	Запорізька

Таблиця 3. Температура повітря в окремих населених пунктах України

Населений пункт	Висота над рівнем моря, м	Пересічні місячна і річна температури повітря, °С												
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Рік
Київ	183	-6,0	-4,7	-0,5	6,8	14,6	17,4	19,3	18,2	13,4	7,3	0,7	-3,5	6,9
Полтава	160	-7,1	-6,6	-1,2	7,1	14,9	17,9	20,4	19,3	14,2	7,6	0,5	-4,8	6,8
Харків	140	-7,7	-6,0	-1,2	7,0	14,4	18,3	20,6	18,8	13,2	6,9	0,2	-4,8	6,7
Львів	298	-4,7	-3,1	1,3	7,4	13,8	16,5	8,3	17,4	13,6	8,3	2,2	-2,1	7,5
Тернопіль	329	-5,9	-4,7	-0,3	6,5	13,1	16,8	18,4	17,5	13,0	7,6	1,0	-3,6	6,6
Івано-Франківськ	244	-4,7	-3,5	1,8	7,7	14,0	16,9	18,3	17,4	13,1	8,1	2,1	-2,5	7,4
Овруч	164	-6,1	-5,4	-1,1	6,4	13,8	16,6	18,5	17,4	12,7	6,7	1,0	-3,6	6,4
Глухів	167	-7,9	-7,8	-2,6	5,7	14,1	17,3	19,2	17,7	12,4	6,1	-0,1	-5,7	5,7
Черкаси	110	-6,1	-5,7	-0,3	7,5	15,1	18,0	20,4	19,2	14,2	8,1	1,3	-3,7	7,3
Луганськ	62	-7,1	-5,1	0,4	8,8	17,6	22,6	25,2	23,2	17,0	9,7	2,2	-3,0	9,2
Вінниця	286	-5,7	-4,8	0,2	7,1	14,1	16,8	18,8	17,6	13,3	7,9	1,5	-3,2	7,0
Ужгород	117	-2,9	-1,4	4,3	10,0	15,4	17,9	19,9	19,0	15,1	10,1	4,3	-0,2	9,3
Берегове	114	-3,0	1,6	4,7	10,8	15,1	18,7	21,1	20,1	16,2	11,1	4,6	-0,4	9,9
Рахів	440	-4,9	-4,0	1,5	7,1	12,8	15,4	17,5	16,0	12,4	8,3	2,0	-2,1	6,8
Чернівці	243	-5,1	-2,9	1,6	8,1	14,6	17,6	19,4	18,5	14,3	8,2	1,9	-2,3	7,9
Одеса	6	-3,7	-2,0	2,0	8,0	15,2	19,2	22,1	21,4	16,3	10,7	3,0	-0,5	9,4
Сімферополь	240	-1,3	-0,3	3,9	8,8	14,8	18,7	21,6	20,7	15,7	11,1	4,8	1,6	10,0
Ялта	4	3,7	3,8	6,1	10,3	16,2	20,8	24,2	23,7	9,1	14,4	9,3	6,1	13,1

Таблиця 4. Кількість опадів в окремих пунктах України

Пункт спостереження	Пересічні місячна і річна кількості опадів, мм												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Рік
Київ	38	37	43	49	56	80	76	61	49	44	47	42	622
Полтава	25	21	29	34	44	69	63	51	33	38	38	36	481
Харків	35	25	29	36	50	74	66	52	32	42	38	35	514
Львів	27	32	34	49	67	87	102	85	52	51	45	31	662
Тернопіль	26	20	26	43	59	89	89	61	42	47	34	23	571
Івано-Франківськ	23	20	30	49	67	104	102	75	55	44	34	25	628
Луцьк	30	26	28	43	55	88	83	85	54	42	47	37	618
Овруч	20	24	31	43	56	78	90	65	56	43	35	27	568
Глухів	30	30	35	41	58	70	79	62	50	53	38	40	592
Черкаси	24	20	27	38	57	72	75	57	41	38	34	29	512
Луганськ	20	18	24	31	45	55	51	40	30	33	33	26	406
Вінниця	21	21	22	30	53	74	67	53	35	32	32	27	476
Ужгород	53	45	49	54	65	93	78	78	64	68	62	61	770
Полонина Пожижевська	50	39	116	133	145	228	181	181	157	161	120	62	1593
Міжгір'я	50	53	119	124	147	210	227	221	128	205	110	64	1558
Берегове	67	67	73	56	102	124	101	90	67	87	90	90	1014
Руська Мокра	74	72	86	88	112	155	241	107	85	131	98	89	2238
Чернівці	24	21	34	64	74	94	94	66	64	49	34	23	650
Одеса	28	25	27	23	27	55	40	32	25	35	24	27	368
Маріуполь	27	29	29	21	35	54	40	43	32	33	32	36	417
Керч	29	26	25	26	29	53	45	37	30	31	33	32	396
Сімферополь	41	35	32	34	41	68	63	35	35	38	43	44	509
Ялта	64	44	44	31	38	42	44	27	25	45	60	70	545

Таблиця 5. Найбільші ріки України

Річка	Куди впадає	Довжина, км		Площа басейну (загальна), тис. км ²
		в межах України	загальна	
Дніпро	Чорне море	1121	2 201	504,0
Дністер	Чорне море	925	1 362	72.1
Південний Буг	Чорне море	806	806	63.7
Сіверський Донець	Дон	700	1053	98,9
Горинь	Прип'ять	577	659	22,7
Десна	Дніпро	575	1130	88,9
Інгулець	Дніпро	549	549	14,9
Псел	Дніпро	520	717	22.8
Случ	Горинь	451	451	13,8
Стир	Прип'ять	424	494	13,1
Західний Буг	Вісла	401	772	73,5
Оріль	Дніпро	384	384	10.9
Тетерів	Дніпро	365	365	15.3
Сула	Дніпро	363	363	19.6
Інгул	Південний Буг	354	354	9.9
Рось	Дніпро	346	346	12.6
Вовча	Самара	323	323	13.3
Самара	Дніпро	320	320	22.6
Ворскла	Дніпро	317	464	14.7
Прут	Дунай	299	967	27.5
Прип'ять	Дніпро	290	761	121.0
Серет	Дністер	248	248	3.9
Збруч	Дністер	247	247	3.4
Стрий	Дністер	232	232	3.1
Сейм	Десна	228	748	27.5
Айдар	Сіверський Донець	217	264	7.4
Тиса	Дунай	201	966	153.0
Оскіл	Сіверський Донець	185	472	14.8
Дунай	Чорне море	174	2 960	817.0

Таблиця 6. Найбільші озера і лимани України

Озеро, лиман	Місцезнаходження	Площа, км ²	Довжина, км	Макс. ширина, м	Макс. глибина, м
Дністровський	Узбережжя Чорного моря	360,0	42,0	12,0	2,7
Сасик (Кундук)	Узбережжя Чорного моря	205,0	35,0	11,0	3,9
Тилігульський	Узбережжя Чорного моря	150-170	80,0	3,5	21,0
Молочний Лиман	Узбережжя Азовського моря	168,0	35,0	10,0	9,0
Ялпуг	Басейн Дунаю	149,0	39,0	5,0	6,0
Кагул	Басейн Дунаю	90,0	18,0	11,0	7,0
Кугурлуй	Басейн Дунаю	82,0	20,0	10,0	2,0
Шагани	Узбережжя Чорного моря	74,0	11,5	9,3	2,0
Алібей	Узбережжя Чорного моря	72,0	15,0	11,0	2,5
Сасик	Кримський півострів	71,0	18,0	12,0	0.7-1,2
Хаджибейський	Узбережжя Чорного моря	70,0	40,0	3,5	13,5
Катлабуг	Басейн Дунаю	67,0	21,0	6,0	4,0
Китай	Басейн Дунаю	60,0	24,0	3,5	5,0
Куяльницький	Узбережжя Чорного моря	56-60	28,0	2,5	3,0
Донузлав	Кримський півострів	48,2	30,0	8,5	27,0

Таблиця 7. Основні канали

Канали	Довжина
Сіверський Донець - Донбас	131 км
Дніпро - Донбас	550 км
Дніпро - Кривий Ріг	42 км
Північно-Кримський	400 км

Таблиця 8. Основні водосховища України

Водосховище	Роки створення	На якій річці	S, км ²	Об'єм, км ³	Довж., км	Макс шир., км	Макс. глиб., м
Київське	1964-1966	Дніпро	922	3,73	110	12,0	14,5
Канівське	1972-1978	Дніпро	675	2,48	123	8,0	21,0
Кременчуцьке	1959-1961	Дніпро	2250	13,50	149	28,0	25,0
Дніпродзержинське	1964	Дніпро	567	2,45	114	8,0	16,0
Дніпровське	1932	Дніпро	410	3,30	129	7,0	53,0
Каховське	1952-1956	Дніпро	2150	18,20	230	25,0	24,0
Дністровське	1973-1981	Дністер	142	3,00	194		54,0
Червонооскільське	1958	Оскіл	122,6	0,48	76	4,0	16,5
Ладизинське	1964	Південний Буг	20,8	0,15	45	1,2	17,8
Печенізьке	1962	Сіверський Донець	86,2	0,38	65	3,0	10,5

Таблиця 9. Підземні води

Басейни	Глибина залягання верхнього горизонту, м	Особливості
Дніпровсько-Донецький	200-500	Високі дебїти
Причорноморський	до 100	Дебїти високі, вода забруднена залишками пестицидів, мінеральних добрив
Придніпровський	200-500	Дебїти високі, але нищі ніж в інших басейнах

Таблиця 10. Типи ґрунтів

Генетичні типи ґрунтів	Ареали поширення	Умови і чинники формування			Характерні особливості	Заходи по підвищенню родючості
		Ґрунтоутворюючі породи, рельєф	Клімат, води	Рослинність		
Ґрунти рівнинної частини України						
Дерново-підзолисті	Північ рівнинної частини України	На водно-льодовикових, льодовикових, алювіальних піщаних і супіщан. відкладах	Помірно теплий вологий клімат, застійно-промивний водний режим	Мішані, переважно дубово-соснові ліси, з трав'яним покривом	Бідні на гумус (0.7-2.0%), невисока родючість	Вапнування, подекуди осушення, внесення добрив
Сірі лісові	Північно-західна частина рівнинної України	Переважно лесові породи	Достатнє волож, періодично промивний водний режим	Широколистяні ліси з трав'яним покривом	Гумусовий горизонт сірого кольору, 2.5-4% гумусу	Протиерозійні, дренаж, вапнування, внесення добрив
Чорноземи опідзолені	Волинська, Подільська, Придніпровська височини	Переважно лесові породи	Помірно теплий, вологий клімат	Широколистяні ліси лісостепової зони	Потужний гумусовий горизонт, 2.5-5.5% гумусу, висока родючість	Протиерозійні, вапнування, внесення добрив
Чорноземи типові	Лісостепова зона	Леси, лесовидні суглинки	Помірно вологий клімат, періодично промивний водний режим	Лучно-степова рослинність	Зерниста структура, потужність гумусового горизонту до 60-150 см, 3-6% гумусу, висока родючість	Боротьба з ерозією, внесення добрив
Чорноземи звичайні	Північна частина степової зони	Карбонатні лесові породи	Помірно посушливий клімат, глибоке залягання ґрунтових вод	Степова різнотравна, типчаково-ковилова рослинність	Зерниста структура, потужність гумус. горизонту 60-80 см, 4.5-6.5% гумусу, висока родючість	Зрошення, боротьба з ерозією, внесення добрив
Чорноземи південні	Північна частина Причорноморської	Леси, червоно-бурі глини	Посушливий клімат	Розріджена степова	Потужність гумусового	Зрошення, боротьба з

	низовини, степовий Крим			типчакowo-ковилова рослинність	горизонту 30-70 см, 2.5-5% гумусу, на глибині близько 1 м — водонепроникний горизонт	ерозією, внесення добрив
Темно-каштанові і каштанові	Південь Причорноморської низовини і степового Криму	Леси, глини, засолені породи	Посушливий клімат	Розріджена типчакowo-ковилова і полинова південного степу	Засолені, потужність гумусового горизонту 40-50 см, 2-4% гумусу	Зрошення, розсолення, гіпсування, внесення добрив
Лучні*	Зниження вододільних і терасних рівнин, заплави річок всіх зон	Переважно леси	Близьке залягання ґрунтових вод	Різотравна, осоково-злакова лучна рослинність	Потужність гумусового горизонту 30-150 см, 1-6% гумусу	Заходи проти засолення
Болотні*	Зона мішаних лісів, в інших зонах — у зниженнях по долинах річок і днищах балок	Мули	Надмірне зволоження поверхневими чи ґрунтовими водами	Болотна	Наявність торфового та оглеєного горизонтів	Осушення
Солонці*	Окремими плямами серед чорноземів, каштанових і лучних ґрунтів лісостепової, степової зон	Засолені породи	Недостатнє зволоження	Степова, лучна рослинність	Чітко виділяється засолений горизонт на глибині 3-15 см і глибше, дуже твердий у сухому стані, родючість низька	Гіпсування, травосіяння, внесення добрив
Солончаки*	Сухий степ, тераси і заплави річкових долин, морські узбережжя, поди	Засолені породи	Значна випаровуваність мінералізованих ґрунтових вод з високим рівнем	Розріджена солелюбна рослинність	Родючість дуже низька через високу засоленість, 3-4% гумусу	Глибоке промивання, дренаж, внесення добрив
Гірські ґрунти						

Бурі лісові	Південно-західні передгір'я Карпат (300-1500 м), північні схили Кримських гір	Продукти вивітрювання гірських порід	Теплий, помірно вологий клімат	Широколисті і хвойні ліси	Щебенюваті, потужність гумусового горизонту 30-40 см, 2-4% гумусу	Протиерозійні, внесення добрив
Гірсько-підзолисті	Північно-західні схили Карпат вище 1500 м	Продукти вивітрювання гірських порід	Помірно теплий, вологий клімат	Хвойні ліси	Невелика потужність, значна щебенюватість	Протиерозійні
Гірсько-лучні і гірсько-торфові	Карпатські полонини	Пісковикові породи	Надмірне зволоження	Лучна рослинність	Потужність в середньому 40-50 см, 10-25 % гумусу	Протиерозійні
Коричневі	Південні схили Кримських гір до висоти 300 м	Продукти вивітрювання карбонатних порід	Жарке посушливе літо, прохолодна волога зима	Розріджені ліси і чагарники, трав'яниста степова рослин.	Щебенюваті, потужність гумус. горизонту 25-30 см, 3-4% гумусу	Протиерозійні
Червоні	Південні схили Кримських гір	Продукти вивітрювання карбонатних порід	Жарке посушливе літо, прохолодна волога зима	Трав'яна рослинність	Щебенюваті, потужність гумусового горизонту 25-30 см, 3-3.5% гумусу	Протиерозійні
Лучно-степові чорноземовидні	Кримські яйли	Продукти вивітрювання вапнякових порід	М'який теплий клімат, опади переважно взимку	Гірська степова рослинність	Щебенюваті, потужність гумусового горизонту неглибокий, 3-6% гумусу	Протиерозійні

* — азональні ґрунти

Таблиця 11. Природні комплекси Чорного й Азовського морів

Характеристика	Чорне море	Азовське море
Розміри, км ²	423 000	39 000
Максимальна глибина, м	2245	15
Середня глибина, м	1197	7,4
Об'єм води, км ³	555 000	290
Походження улоговини морів	Три гіпотези: 1) залишок океану Тетис; 2) занурена структура на місці серединного масиву байкальської складчастості; 3) молода рифтова структура	Неотектонічна западина на межі Східноєвропейської платформи й Середземноморського рухливого поясу (затока Чорного моря на континентальній земній корі)
Тектонічні структури	Ложе - глибоководна западина (вірогідно, молода) ; шельф - занурені ділянки Східноєвропейської платформи, Скіфської плити, Кримської гірської системи	На півночі - схил Українського щита; у середній частині - Скіфська плита, у південній - Індоло-Кубанський прогин
Солоність, ‰	15—19	13—14
Льодовий режим	У холодні зими замерзає прибережна смуга	Повністю замерзає в найхолодніші зими
Поверхневі течії	Проти годинникової стрілки; у напрямку Мармурового моря через протоку Босфор	Проти годинникової стрілки; у Чорне море через Керченську протоку
Кількість видів риби	168 (оселедець, хамса, шпроти, тюлька, кефаль, ставрида, скумбрія, камбала, бички тощо)	79 (тюлька, хамса, осетрові, судак, камбала тощо). У минулому - одне з найбагатших морів світу
Екологічні проблеми	Сірководневий шар (близько 87 % об'єму води на глибинах 150-200 м) ; забруднення та зменшення біологічної продуктивності	Забруднення, «цвітіння», задухи, зменшення біологічної продуктивності

Таблиця 12. Головні риси природи Українських Карпат і Кримських гір

Характеристика	Українські Карпати	Кримські гори
Географічне положення	У межах Середньої Європи, у західній частині України	У межах Південно-Східної Європи, у південній частині України
Розміри, % від площі України	6%	1 %
Рельєф (гірські пасма, найвищі вершини, їхня абсолютна висота)	Складаються з гірської системи (середньогірні пасма й масиви -Полонинський, Черногора, Свидовець тощо та низькогірні пасма - Вулканічне, Верховинське), міжгірної Закарпатської низовини та передгірної Передкарпатської височини.	Складаються із середньогірно-низькогірного Головного пасма та передгірних Зовнішнього та Внутрішнього пасом, розташованих дугою, яка простяглася з південного заходу на схід Кримського півострова
Геотектонічний цикл	Альпійський геотектонічний цикл	Кіммерійський геотектонічний цикл (відроджені в альпійс. цикл)
Назва геологічної структури	Карпатська складчаста система Середземноморського рухливого поясу	Кримська складчаста система Середземноморського рухливого поясу
Гірські породи	Грубоуламкові осадові (пісковики, аргіліти, конгломерати, мергелі), на Закарпатті - вулканогенні породи (туфи, базальти тощо)	Осадові: вапняки, доломіти, мармури; конгломерати, аргіліти й алевроліти; зрідка - магматичні породи (гори Аюдаг, Кастель, Карадаг)
Загальні риси клімату	М'яка зима і прохолодне літо (на вершинах - холодний клімат). У Закарпатті тепліше (узимку вплив Середземноморської депресії, улітку Азорського максимуму), у Передкарпат. прохолодніше. Оподи розподіляються відносно рівномірно	М'яка зима й тепле літо (на південно-західних яйлах вологе й прохолодне). На Південному березі Криму - риси субтропічного клімату. Максимум опадів припадає на холодне півріччя. Континентальність клімату гір зростає з південного заходу на північний схід
Внутрішні води	Густа річкова мережа. Живлення переважно дощове. Паводковий режим стоку (паводки переважно	Негуста річкова мережа. Живлення переважно дощове. Паводковий режим стоку (паводки переважно в

	навесні). Озера - вулканічні, загатні, льодовикові (карові)	холодне півріччя). Озер мало (карстові)
Ґрунтовий покрив	На схилах переважають гірсько-буроземні кислі; у передгір'ях - буроземно-підзолисті, на полонинах - дерново-буроземні	Переважають гірсько-буроземні менш кислі. У передгір'ях - чорноземи й сірі лісові ґрунти; на яйлах - чорноземи та лучні, на Пд. березі Криму - коричневі
Рослинний покрив	На схилах - широколистяні середньоєвропейські ліси, гірська тайга; на полонинах - альпійські й субальпійські луки. Лісистість -40 %	На схилах - широколистяні середньоєвропейські ліси, у передгір'ях - лісостеп і степ, на яйлах - луки й степи; на Південному березі Криму - субсередземноморські ліси й чагарники. Лісист. - 32 %
Типові тварини	Карпатський благородний олень, бурий ведмідь, дикий лісовий кіт, рись, полівка снігова, бурозубка альпійська, горіхівка, глухар, рябчик, оляпка, саламандра плямиста, тритони альпійський і карпатський	Кримський благородний олень, муфлон, кримська гірська лисиця, чорний гриф, білоголовий сип, кеклик, жовтопуз безногий, полоз леопардовий, ящірки скельна і кримська, гефон кримський, скорпіон кримський
Ландшафти	Низовинні й передгірні лісостепові, низькогірні й середньогірні широколистяні середньоєвропейські, мішано-лісові й гірсько-тайгові, полонинські субальпійські та альпійські	Передгірні лісостепові, низькогірні й середньогірні широколистяно-лісові середньоєвропейсько-кавказькі прибережно-схилові субсередземноморські, лучні, лучно-степові й степові ландшафти яйл
Несприятливі фізико-географічні явища	Землетруси, селі, лавини, зсуви, обвали, ерозія, катастрофічні повені, буреломи, шквали й сильні вітри	Землетруси, селі, лавини, зсуви, обвали й осипи, сильні вітри
Основні природоохоронні території	Карпатський біосферний заповідник, природний заповідник Горгани, національні парки: Карпатський, Синевір, Сколівські Бескиди, Вижницький, Ужанський	Природні заповідники: Кримський, Ялтинський, «Мис Март'ян», Карадазький

Таблиця 13. Загальні кадастрові відомості про основні території та об'єкти природно-заповідного фонду України

Назва установи природно-заповідного фонду	Дата офіційного створення	Адреса садиби	Площа (га)			Основні еко системи
			загальна	надана установі	лісів	
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ						
Біосферні заповідники						
1	2	3	4	5	6	7
1. «Асканія-Нова»	26.11.1993*	75230, Херсонська область, Чаплинський район, смт. Асканія-Нова, вул. Фрунзе, 13	33307,60	11312,20	533,00	стеги
2. Чорноморський	26.11.1993*	75600, Херсонська область, м. Гола Пристань, вул. Лермонтова, 1	89129,00	70509,00	376,00	вбу, акваторії
3. Карпатський	26.11.1993	90600, Закарпатська область, м. Рахів, вул. Красне Плесо, 77	53630,00	31977,00	38597,00	ліси, полонини
4. Дунайський	10.08.1998	68355, Одеська область, Кілійський район, м. Вилкове, вул. Татарбунарського повстання, 132а	50252,90	22715,00	371,00	вбу, акваторії
всього	-	-	226319,50	136513,20	39877,0	-
Природні заповідники						
1. Канівський	30.07.1923	19000, Черкаська область, м. Канів, вул. Лісова	2049,30	2049,30	1734,00	ліси
2. Кримський	30.07.1923	98500, АР Крим, м. Алушта, вул. Партизанська, 42	44175,50	44175,50	28074,00	ліси, вбу, яйли
3. Український степовий	21.06.1961	87172, Донецька область, Новоазовський район, с. Самсонове	2768,40	2768,40	344,00	стеги

1	2	3	4	5	6	7
4. Луганський	12.11.1968	93600, Луганська область, Станично-Луганський район, смт. Станично-Луганське-2, вул. Рубіжна, 95	2109,30	2109,30	533,00	степи
5. Поліський	12.11.1968	11122, Житомирська область, Овруцький район, с. Селезівка	20104,00	20104,00	14073,00	ліси, вбу
6. «Мис-Мартьян»	20.02.1973	98600, АР Крим, м. Ялта, смт. Нікіта, Нікітський ботанічний сад-ННЦ	240,00	240,00	120,00	ліси, акваторії
7. Ялтинський гірсько-лісовий	20.02.1973	98600, АР Крим, м. Ялта, пр-т Советський, а/с №25	14523,00	14523,00	11102,00	ліси, яйли
8. Карадазький	09.08.1979	98188, АР Крим, м. Феодосія, смт. Курортне	2855,20	2855,20	1230,00	ліси, яйли, акваторії
9. «Розточчя»	05.10.1984	81070, Львівська область, Яворівський район, смт. Івано-Франкове, вул. Січових стрільців, 7	2084,50	2084,50	2006,00	ліси
10. «Медобори»	08.02.1990	48210, Тернопільська область, Гусятинський район, смт. Гримайлів, вул. Міцкевича, 21	10516,70	10516,70	8787,00	ліси
11. Дніпровсько-Орільський	19.09.1990	52030, м. Дніпропетровськ, вул. Полетаєва, 2	3766,20	3766,20	1815,00	ліси, вбу
12. «Сланецький степ»	17.07.1996	55553, Миколаївська область, Сланецький район, с. Калинівка	1675,70	1675,70	47,00	степи
13. «Горгани»	12.09.1996	78400, Івано-Франківська область, м. Надвірна, вул. Комарова, 7	5344,20	5344,20	4565,00	ліси
14. Казантипський	12.05.1998	98213, АР Крим, Ленінський район, м. Щелкіно, 33/12	450,10	450,10	-	степи
15. Опукський	12.05.1998	98300 АР Крим, м. Керч, вул. Кірова, 31а	1592,30	1592,30	-	степи, вбу, акваторії
16. Рівненський	03.04.1999	34500, Рівненська область, м. Сарни, вул. Гоголя, 34а	47046,80	47046,80	22724,00	ліси, вбу
17. Черемський	19.12.2001	44000, Волинська область, Маневицький район, смт. Меневичі, вул. К. Маркса, 46	2975,70	2975,70	1920,00	ліси, вбу
всього	-	-	164276,90	164276,90	99074,00	-

1	2	3	4	5	6	7
Національні природні парки						
1. Карпатський	03.06.1980	78500, Івано-Франківська область, м. Яремча, вул. Стуса, 6	50495,00	38591,00	34231,00	ліси, полонини
2. Шацький	28.12.1983	44021, Волинська область, Шацький район, с. Світязь,	48977,00	18810,00	24503,40	ліси, вбу
3. «Синевир»	05.01.1989	90041, Закарпатська область, Міжгірський район, с. Синевир-Остріки, вул. Остріцька	40400,00	27208,00	36441,00	ліси, вбу полонини
4. Азово-Сиваський	25.02.1993	75500, Херсонська область, м. Генічеськ, вул. Петровського, 54	52154,00	52154,00	291,00	вбу, стеги
5. «Вижницький»	30.08.1995	59233, Чернівецька область, Вижницький район, смт. Берегомет, вул. Головна, 61	7928,40	7928,40	7013,40	ліси
6. «Подільські Товтри»	27.06.1996	32301, Хмельницька область, м. Кам'янець-Подільський, площа Польський ринок, 6	261316,00	3015,00	1602,00	стеги, ліси, чагарники
7. «Святі Гори»	13.02.1997	84130, Донецька область, Слов'янський район, с. Богородичне, Теплинське лісництво, вул. 60-річчя Жовтня, 1	40589,00	11878,00	39585,00	ліси, вбу
8. Яворівський	04.07.1998	81070, Львівська область, Яворівський район, смт. Івано-Франкове, вул. Львівська, 32	7078,60	2885,50	6896,00	ліси, вбу
9. «Сколівські Бескиди»	11.02.1999	82600, Львівська область, м. Сколе, вул. Князя Святослава, 3	35684,00	24702,00	32219,00	ліси, полонини
10. «Деснянсько- Старогутський»	23.02.1999	41000, Сумська область, м. Середина-Буда, вул. Новгород-Сіверська, 62	16215,10	7272,60	8583,90	ліси, вбу
11. Ужанський	27.09.1999	89000, Закарпатська область, смт. Великий Березний, вул. Шевченка, 54	39159,30	14904,60	28251,00	ліси, полонини

1	2	3	4	5	6	7
12. «Гуцульщина»	14.05.2002	78600, Івано-Франківська область, м. Косів, вул. Грушевського, 4	32271,00	7606,00	32002,00	ліси, полонини
13. Ічнянський	21.04.2004	16700, Чернігівська область, м. Ічня, вул. Леніна, 23	9665,80	4686,10	4900,00	ліси
14. Галицький	09.08.2004	77100, Івано-Франківська область, м. Галич, вул. Галич-Гора, 1	14684,80	12159,30	11800,00	ліси
15. «Гомільшанські ліси»	06.09.2004	63436, Харківська область, Зміївський район, с. Задонецьке, вул. Курортна, 156	14314,80	3377,30	13007,00	ліси
16. «Великий Луг»	10.02.2006	71630, Запорізька область, Василівський район, м. Дніпрорудне, вул. Шахтарська, 15	16756,00	9324,00	-	вбу
17. Мезинський	10.02.2006	16212, Чернігівська область, Коропський район, с. Свердловка	31035,20	8543,90	11793,38	ліси
всього	-	-	711724,00	254345,70	293119,08	-
Біосферні, природні заповідники і національні природні парки						
разом	-	-	1102320,40	555135,80	432070,08	-
Регіональні ландшафтні парки						
1	2	3	4		5	
Назва природно-заповідної території	Рік створення	Загальна площа (га)	Адміністративна одиниця (автономна республіка, область, місто)		Основні екосистеми	
1. «Дністровський каньйон»	1990	42084,00	Тернопільська область		ліси, чагарники	
2. «Кінбурська коса»	1992	17890,20	Миколаївська область		вбу, степи	
3. Дністровський	1993	19656,00	Івано-Франківська область		ліси, вбу	
4. «Знесіння»	1993	312,10	Львівська область		лісопарки	
5. «Ізмаїльські острови»	1993	1366,00	Одеська область		вбу	
6. «Гранітно-степове Побужжя»	1994	7422,00	Миколаївська область		степи, чагарники	
7. Диканський	1994	11945,00	Полтавська область		вбу, ліси	
8. Зарваницький	1994	283,00	Тернопільська область		луки	
9. «Загребелля»	1994	630,00	Тернопільська область		луки	

1	2	3	4	5
10. «Лиса гора»	1994	137,10	місто Київ	лісопарки
11. «Партизанська Слава»	1994	115,00	місто Київ	лісопарки
12. «Прип'ять-Стохід»	1995	22626,00; 21600,00	Волинська і Рівненська області	вбу, ліси
13. Тилігульський	1995	8195,40; 13954,00	Миколаївська і Одеська області	вбу
14. Прудищанський	1995	2538,00	Сумська область	ліси
15. Сеймський	1995	98857,90	Сумська область	ліси, вбу
16. «Голосіївський»	1995	5236,00	місто Київ	лісопарки
17. Поляницький	1996	1070,00	Івано-Франківська область	ліси
18. Чернівецький	1996	21501,20	Чернівецька область	ліси
19. Черемоський	1996	22103,30	Чернівецька область	ліси
20. «Гуцульщина»	1997	17729,00	Івано-Франківська область	ліси
21. «Верхньодністровські Бескиди»	1997	8536,00	Львівська область	ліси
22. «Надсянський»	1997	19428,00	Львівська область	ліси
23. «Панай»	1998	640,00	Запорізька область	степи, вбу
24. «Печенізьке поле»	1999	4997,60	Харківська область	степи
25. «Мальованка»	1999	16915,30	Хмельницька область	ліси, луки
26. «Клебан-Бик»	2000	2900,10	Донецька область	степи
27. «Донецький кряж»	2000	3952,20	Донецька область	степи, ліси
28. «Меотида»	2000	14351,90	Донецька область	вбу
29. «Трахтемирів»	2000	5148,70; 5562,50	Київська і Черкаська області	ліси, луки
30. «Надслучанський»	2000	17271,00	Рівненська область	ліси
31. «Великобурлуцький степ»	2000	2042,60	Харківська область	степи
32. Каліновський	2000	12000,00	Автономна Республіка Крим	ліси
33. «Бакальська коса»	2000	1520,00	Автономна Республіка Крим	вбу
34. Біловодський	2001	14011,00	Луганська область	степи
35. «Кременчуцькі плавні»	2001	5080,00	Полтавська область	вбу, ліси, луки
36. «Зачарований край»	2002	6100,00	Закарпатська область	ліси
37. «Дермансько- Мостівський»	2002	19837,00	Рівненська область	ліси
38. «Міжрічинський»	2002	78753,90	Чернігівська область	ліси, вбу

1	2	3	4				5					
39. «Зуївський»	2002	1214,20	Донецька область				степи					
40. «Приінгульський»	2002	3152,70	Миколаївська область				вбу, степи					
41. «Нижньоворсклянський»	2002	23200,00	Полтавська область				вбу, луки					
42. «Ізюмська лука»	2003	5002,00	Харківська область				ліси, луки					
43. «Краматорський»	2004	1738,82	Донецька область				степи					
44. «Дніпровські острови»	2004	1215,00	місто Київ				ліси, вбу					
45. «Слов'янський курорт»	2005	431,30	Донецька область				луки					
46. «Боковеньківський ім.М.Л.Давидова»	2005	17530,14	Кіровоградська область				ліси					
всього	-	629782,96	-				-					
Національні природні і регіональні ландшафтні парки												
разом	-	1341506,96	-				-					
Заказники												
Адміністративна одиниця (автономна республіка, область, місто)	ландшафтні	лісові	ботанічні	загальнозоологічні	орнітологічні	ентомологічні	іхтіологічні	гідрологічні	загальногеологічні	карстово-спелеологічні	всього	
											кількість	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Вінницька область	4/15	1/6	14/37	2/2	-/2	-/1	-/-	-/10	-/-	-/-	94	21880,2
Волинська область	8/26	-/37	6/26	1/32	-/15	-/-	-/1	-/60	-/1	-/-	213	89709,5
Дніпропетровська область	13/7	5/3	2/13	-/1	2/3	-/4	-/2	-/1	-/-	-/-	56	29946,2
Донецька область	1/10	2/7	-/19	-/-	3/2	-/5	-/-	-/-	1/-	-/-	50	14817,0
Житомирська область	1/1	2/44	1/25	2/14	1/3	-/-	-/-	3/19	-/1	-/-	117	58779,6
Закарпатська область	1/1	2/10	8/19	4/1	1/1	-/-	-/5	1/4	1/-	-/-	59	16525,4
Запорізька область	7/50	1/3	-/93	1/4	1/2	-/43	-/-	1/-	1/-	-/-	207	52418,2
Івано-Франківська область	2/8	2/13	4/23	-/2	1/4	-/-	-/-	1/5	-/-	-/-	65	47325,7
Київська область	6/10	3/11	-/18	-/-	2/6	-/-	-/1	3/9	-/-	-/-	69	24387,5
Кіровоградська область	7/23	1/5	9/18	1/3	2/4	-/1	-/-	1/-	-/-	-/-	75	8400,9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Одеська область	1/17	-/1	4/4	2/-	1/1	-/3	-/-	-/-	-/-	-/-	34	22616,3
Полтавська область	8/44	-/2	1/38	1/6	2/2	-/1	-/-	7/50	-/-	-/-	162	71708,1
Рівненська область	1/10	1/16	8/36	1/6	-/9	-/16	-/2	2/11	-/4	-/-	123	64507,9
Сумська область	2/13	1/3	1/19	-/5	1/3	-/2	-/-	5/22	-/2	-/-	79	40693,5
Тернопільська область	1/2	2/1	8/48	-/33	1/8	-/-	-/3	2/6	-/-	-/-	115	61216,0
Харківська область	-/13	-/9	1/46	2/5	-/7	-/59	-/-	-/13	-/1	-/-	156	37045,5
Херсонська область	3/2	2/-	1/5	-/3	1/1	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	18	60693,8
Хмельницька область	10/15	1/26	9/22	-/6	-/10	-/3	-/-	5/45	-/1	-/-	153	36696,5
Черкаська область	1/11	-/1	1/46	-/7	1/4	-/12	-/1	1/91	-/-	-/-	177	25416,1
Чернівецька область	5/14	2/4	-/4	-/1	1/1	-/6	-/1	-/12	-/-	2/1	53	27610,1
Чернігівська область	2/32	-/35	4/95	1/-	-/3	-/2	-/1	4/261	-/-	-/-	440	113703,1
АР Крим	3/6	-/1	5/9	-/-	2/-	-/-	-/-	1/-	2/-	-/-	29	45816,5
м. Київ	-/5	1/6	-/-	-/3	-/-	-/-	-/1	-/-	-/-	-/-	16	5403,3
м. Севастополь	3/-	-/-	-/-	1/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	-/-	4	25689,9
всього	93/366	31/270	90/684	20/150	23/96	-/163	-/25	39/627	5/10	2/1	269	1 089065,4
площа (га)	315507,6	113429,0	144352,9	211728,9	85362,6	2778,0	17158,1	190013,1	8653,8	81,4	-	

Пам'ятки природи

Адміністративна одиниця (автономна республіка, область, місто)	комплексні		ботанічні		зоологічні		гідрологічні		геологічні		всього	
	п	s, га	п	s, га	п	s, га	п	s, га	п	s, га	п	s, га
Вінницька область	2/1	142,0/0,5	2/93	12,5/234,2	2/4	69,0/77,8	-/61	-/1,1	4/14	97,5/10,6	183	645,2
Волинська область	1/-	30,0/-	-/92	-/305,6	-/7	-/45,2	2/15	90,0/113,6	-/-	-/-	117	584,4
Дніпропетровська обл.	1/1	30,0/3,7	1/33	56,0/232,2	-/-	-/-	-/2	-/3,5	1/12	62,0/44,5	51	431,9
Донецька область	-/2	-/10,2	3/7	63,0/272,3	-/1	-/5,0	2/7	62,0/9,2	5/9	111,0/15,6	36	548,3
Житомирська область	-/-	-/-	2/16	51,0/80,4	-/-	-/-	-/3	-/0,2	-/15	-/13,1	36	144,7
Закарпатська область	1/-	22,0/-	7/42	427,0/97,4	-/1	-/1,0	1/248	15,0/196,9	-/38	-/120,2	338	879,5
Запорізька область	2/20	310,0/324,0	3/45	72,0/123,0	-/-	-/-	-/-	-/-	2/12	30,0/61,8	84	920,8
Івано-Франківська обл.	3/12	213,0/106,5	5/150	126,0/726,5	-/1	-/0,01	4/15	20,5/21,1	1/15	60,0/27,0	206	1300,6

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Київська область	-/4	-/12,9	2/38	92,0/111,5	-/-	-/-	-/2	-/2,5	-/5	-/25,8	51	244,7
Кіровоградська область	1/6	7,1/58,2	-/24	-/124,1	-/2	-/0,4	1/9	2,0/48,7	-/3	-/9,5	46	250,0
Луганська область	1/2	100,0/23,2	-/21	-/3762,2	-/-	-/-	-/22	-/37,5	-/14	20,0/57,0	61	3999,9
Львівська область	1/16	309,8/1280,8	1/96	283,0/284,3	-/-	-/-	-/33	-/11,6	-/18	-/188,9	165	2358,4
Миколаївська область	-/1	-/0,1	1/21	11,0/157,9	-/-	-/-	-/13	-/27,1	-/6	-/20,0	42	216,1
Одеська область	-/-	-/-	1/49	5,5/22,1	-/-	-/-	-/6	-/0,8	1/1	4,7/0,3	58	33,4
Полтавська область	-/8	-/101,7	1/96	145,0/1538,5	-/-	-/-	-/3	-/2,4	-/9	-/45,9	117	1833,5
Рівненська область	1/13	91,0/114,5	4/29	243,0/220,8	1/-	13,0/-	2/12	73,0/56,2	-/2	-/2,8	64	814,3
Сумська область	-/1	-/0,9	1/36	0,1/13,1	1/-	55,0/-	1/30	7,0/58,0	-/2	-/11,6	72	145,7
Тернопільська область	1/-	5,0/-	3/249	121,0/813,0	-/3	-/21,7	-/54	-/54,7	7/76	-/139,6	393	1155,0
Харківська область	-/2	-/176,3	-/37	-/440,2	-/-	-/-	-/4	-/14,4	-/-	-/-	43	630,9
Херсонська область	-/-	-/-	-/23	-/7,0	1/-	-/5,0	-/6	-/14,0	-/-	-/-	30	26,0
Хмельницька область	-/16	-/697,7	1/169	15,0/464,5	-/3	-/64,4	1/9	8,2/58,9	3/49	150,0/157,8	251	1616,5
Черкаська область	4/6	590,0/41,1	1/101	85,0/338,2	1/2	5,0/-	-/28	-/44,4	-/29	-/49,5	172	1153,2
Чернівецька область	1/5	20,4/16,0	4/65	125,0/115,1	-/-	-/-	-/52	-/4/54,2	31,0/48	/396,0	179	757,7
Чернігівська область	1/-	100,0/-	-/91	-/94,8	-/7	-/64,4	6/24	200,0/334,0	-/4	-/14,0	133	807,1
АР Крим	6/16	410,0/620,9	2/3	132,0/0,1	-/-	-/-	1/15	24,0/1980,0	4/22	73,0/41,5	69	3281,5
м. Київ	-/1	-/0,3	1/48	30,0/16,5	-/-	-/-	-/4	-/-	-/-	-/-	54	46,8
м. Севастополь	-/1	-/5,9	-/1	-/5,0	-/-	-/-	-/4	-/-	-/4	-/430,3	6	441,2
всього	27/ 134	2380,3/ 3595,4	46/ 1675	2095,1/ 10600,5	5/ 32	142,0/ 284,8	21/ 681	501,7/ 3575,3	33/ 403	639,2/ 1453,0	305 7	25267,3
площа, га	-	5975,7	-	12695,6	-	426,8	-	4077,0	-	2092,2	-	25267,3
Заповідні урочища												
Адміністративна одиниця (автономна республіка, область, місто)							Кількість об'єктів			Площа об'єктів (га)		
1							2			3		
Вінницька область							30			734,40		
Волинська область							24			14517,90		
Дніпропетровська область							3			466,40		
Донецька область							13			803,70		

1	2	3
Житомирська область	-	-
Закарпатська область	9	1236,30
Запорізька область	2	95,00
Івано-Франківська область	206	7377,60
Київська область	16	1512,80
Кіровоградська область	49	2333,50
Луганська область	18	3023,60
Львівська область	48	6502,40
Миколаївська область	13	3656,70
Одеська область	4	13828,00
Полтавська область	47	6729,50
Рівненська область	96	3233,20
Сумська область	27	1283,80
Тернопільська область	4	480,20
Харківська область	8	1549,20
Херсонська область	10	942,00
Хмельницька область	20	1583,50
Черкаська область	47	3643,20
Чернівецька область	38	1072,50
Чернігівська область	52	17549,20
АР Крим	8	1215,30
м. Київ	-	-
м. Севастополь	1	18,4
всього	793	95388,30

ШТУЧНІ ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Ботанічні сади

Назва об'єкта природно-заповідного фонду	Роки заснування (офіційного створення)	Загальна площа	Адміністративна одиниця (автономна республіка, область, місто, селище міського типу, село)	Природний регіон
1	2	3	4	
1. <i>Харківський</i> Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна	1804 (1983)	41,90	місто Харків	Середньоросійська височина
2. <i>Кременецький</i> Міністерства охорони навколишнього природного середовища України	1806 (1990)	200,00	місто Кременець Тернопільської області	Кременецькі гори
3. <i>Нікітський</i> Нікітського національного наукового центру УААН	1812 (1983)	876,60	Автономна Республіка Крим	Кримські гори
4. <i>Київський імені О.В.Фоміна</i> Київського національного університету імені Тараса Шевченка	1839 (1983)	22,50	місто Київ	Київське Полісся
5. <i>Львівський</i> Львівського національного університету імені Івана Франка	1852 (1983)	18,50	місто Львів	Розточчя
6. <i>Одеський імені В.І.Липського</i> Одеського національного університету ім.І.І.Мечнікова	1867~80 (1983)	16,00	місто Одеса	Причорноморська низовина
7. <i>Чернівецький</i> Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича	1877 (1983)	3,50	місто Чернівці	Буковина
8. <i>Київський-Голосіївський</i> Національного аграрного університету	1928 (1989)	53,00	місто Київ	Київське Полісся
9. <i>Кам'янець-Подільський</i> Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту	1930 (1983)	17,50	місто Кам'янець-Подільський Хмельницької області	Подільська височина

1	2	3	4	5
10. Дніпропетровський Дніпропетровського національного університету	1931 (1972)	33,00	місто Дніпропетровськ	Придніпровська низовина
11. Житомирський Державного агроєкологічного університету	1933 (1983)	35,40	місто Житомир	Житомирське Полісся
12. Національний ім.М.М.Гришка НАН України	1935 (1983)	130,00	місто Київ	Київське Полісся
13. Ужгородський Ужгородського національного університету	1946 (1983)	98,50	місто Ужгород	Закарпатська низовина
14. Донецький НАН України	1964 (1983)	262,20	місто Донецьк	Донецький кряж, Приазовська височина
15. Полтавський Полтавського державного педагогічного університету ім.А.С.Макаренка*	1973	4,76	місто Полтава	Полтавська рівнина
16. «Волинь» Волинського державного університету імені Лесі Українки	1977 (1983)	10,00	місто Луцьк	Волинська височина
17. Криворізький НАН України	1980 (1983)	75,00	місто Кривий Ріг Дніпропетровської області	Причорноморська низовина
18. Галицький лікарських рослин*	1991	28,30	поблизу міста Тернополя	Подільська височина
19. Львівський Національного лісотехнічного університету	1991	18,50	місто Львів	Розточчя
20. Почаївський лікарських рослин*	1996	30,00	поблизу міста Почаєва Тернопільської області	Подільська височина
ВСЬОГО	-	1974,86	-	-

Дендрологічні парки				
1	2	3	4	5
1. «Олександрія» НАН України	1788~97 (1998)	297,00	поблизу міста Біла Церква Київської області	Київське плато
2. Національний «Софіївка» НАН України	1796 (1983)	152,00	місто Умань Черкаської області	Придніпровська височина
3. «Тростянець» НАН України	1830~34 (1983)	204,00	село Тростянець Ічнянського району Чернігівської області	Придніпровська низовина
4. Сирецький агрофірми «Квіти України»	1875 (1983)	6,50	місто Київ	Київське Полісся
5. Чернівецький Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича	1876 (1983)	4,80	місто Чернівці	Буковина
7. «Асканія-Нова» Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	1887 (1983)	210,00	смт. Асканія-Нова Чаплинського району Херсонської області	Причорноморська низовина
8. «Веселі Боковеньки» Веселобоковеньківської лісо- дослідної станції	1893 (1972)	109,00	між селами Зелений Гай та Іванівка Долинського району Кіровоградської області	Придніпровська височина
9. «Устимівський» Устимівської науково-дослідної станції	1893 (1983)	8,92	село Устимівка Семенівського району Полтавської області	Полтавська рівнина
10. «Сторожинецький» Сторожинецького лісотехнічного технікуму	1912 (1983)	17,50	місто Сторожинець Чернівецької області	Буковина
11. Гермаківський ДП «Чортківське лісове господарство»	1956 (1983)	56,00	село Гермаківка Борщівського району Тернопільської області	Подільська височина
12. Гладковицький*	1964	4,00	Житомирська область	Житомирське Полісся

13. «Високогірний» ДП «Надвірнянське лісове господарство»	1967 (1983)	100,00	Надвірнянський район Івано-Франківської області	Горгани Українських Карпат
14. «Пілява»*	1967	6,60	Житомирська область	Житомирське Полісся
15. Суразький імені Дубровинського*	1967	4,70	Тернопільська область	Подільська височина
16. Білокриницький*	1968	16,00	Тернопільська область	Подільська височина
17. «Дружба» Прикарпатського державного університету імені Василя Стефаника	1970 (1983)	10,00	село Угринів Івано-Франківського району Івано-Франківської області	Прикарпаття
18. Дорошівський*	1970	3,00	Тернопільська область	Подільська височина
19. Хоростківський Тернопільської сільськогосподарської дослідної станції	1972 (1983)	18,00	місто Хоростків Гусятинського району Тернопільської області	Подільська височина
20. Харківський Харківського держ. аграрн. універ.	1972	22,80	місто Харків	Середньоросійська височина
21. «Діброва» ДП «Солотвинське лісове господарство»	1972 (1983)	8,00	село Солотвино Богородчанського району Івано-Франківської області	Прикарпаття
22. «Сумський» Сумської міської державної адміністрації	1987	21,00	місто Суми	Середньоросійська височина
23. «Еліта»*	1988	4,80	Житомирська область	Житомирське Полісся
24. «Березнівський» Березнівського лісотехнічного коледжу	1989	29,50	сmt. Березне Березнівського району Рівненської області	Волинська височина
25. «Млинки»*	1993	13,80	Чернівецька область	Буковина
26. «Пролісок»*	1993	0,30	Івано-Франківська область	Прикарпаття
27. Малотур'янський*	1996	6,00	Івано-Франківська область	Передкарпаття, Прикарпаття
28. Бережанський*	1996	5,00	Тернопільська область	Подільська височина
29. Козівський «Лісова пісня»*	1996	3,00	Тернопільська область	Подільська височина
30. Настасівський*	1996	2,00	Тернопільська область	Подільська височина
31. Заліщицький*	1996	2,00	Тернопільська область	Подільська височина
32. Киселівський «Гайдейка»*	1999	2,00	Чернівецька область	Буковина
33. Євпаторійський*	2000	3,20	Автономна Республіка Крим	Степовий Крим
всього	-	1351,42	-	-

Зоологічні парки				
1. «Асканія-Нова» Біосферного заповідника «Асканія-Нова»	1874		смт. Асканія-Нова Чаплинського району Херсонської області	Причорноморська низовина
2. Харківський	1895 (1983)	22,00	місто Харків	Середньоросійська височина
3. Миколаївський	1901 (1983)	23,00	місто Миколаїв	Причорноморська низовина
4. Київський	1908 (1983)	39,50	місто Київ	Київське Полісся
5. Одеський	1924 (1983)	6,50	місто Одеса	Причорноморська низовина
6. Черкаський	1978 (1983)	8,00	місто Черкаси	Придніпровська височина
7. Менський	1983	9,00	місто Мена Чернігівської області	Чернігівське Полісся
8. Лановецький*	1996	10,00	Тернопільська область	Подільська височина
9. Підмихайлівський*	1997	5,00	Івано-Франківська область	Прикарпаття
10. Таврія*	1997	290,00	Запорізька область	Причорноморська низ.
11. Львівський*	1998	5,90	місто Львів	Розточчя
12. Рівненський	1998	11,60	місто Рівне	Волинська височина
13. Камянець-Подільський*	1998	1,57	Хмельницька область	Подільська височина
всього	-	432,07	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення				
1. Підгорецький	1635~40 (1960)	17,00	село Підгірці Бродівського району Львівської області	Мале Полісся
2. Хомутецький	1675 (1960)	77,00	село Хомутець Машівського району Полтавської області	Полтавська рівнина
3. Печерський	1682 (1984)	19,00	село Печера Тулчинського району Вінницької області	Подільська височина

1	2	3	4	5
4. Кагарлицький	1705 (1990)	35,50	місто Кагарлик Київської області	Київське плато
5. Гощанський	1710 (1979)	7,00	смт. Гоща Гощанського району Рівненської області	Волинська височина
6. Старомерчицький	1724 (1990)	69,00	смт. Старий Мерчик Валківського району Харківської області	Середньоросійська височина
7. Оброшинський	1730 (1983)	5,00	село Оброшин Пустомитівського району Львівської області	Опілля, Гологори
8. Вишнівецький	1731 (1990)	8,00	смт. Вишнівець Збаразького району Тернопільської області	Подільська височина
9. Новоселицький	1739 (1960)	44,40	село Новоселиця Старокостянтинівського району Хмельницької області	Подільська височина
10. Самбірський	1750 (1960)	16,00	місто Самбір Львівської області	Передкарпаття
11. Раївський	1760 (1990)	20,00	село Рай Бережанського району Тернопільської області	Подільська височина
12. Скала-Подільський	1760 (1990)	26,00	смт. Скала-Подільська Борщівського району Тернопільської області	Подільська височина
13. Михайлівський	1775 (1960)	15,00	село Михайлівка Дунаєвецького району Хмельницької області	Подільська височина
14. Велико-Бурімський	1775 (1989)	86,50	село Велика Бурімка Чорнобаївського району Черкаської області	Придніпровська височина

1	2	3	4	5
15. Івницький	1775 (1990)	14,00	село Івниця Андрушівського району Житомирської області	Житомирське Полісся
16. Ташанський	1775 (1996)	144,00	село Ташань Переяслав-Хмельницького району Київської області	Придніпровська низовина
17. Краснокутський	1780~90 (1990)	13,60	смт. Краснокутськ Краснокутського району Харківської області	Середньоросійська височина
18. Верхівнянський	1780~1790 (1990)	33,70	село Верхівня Ружинського району Житомирської області	Придніпровська височина
19. Корсунь-Шевченківський	1783 (1960)	97,00	місто Корсунь-Шевченківський Черкаської області	Придніпровська височина
20. Малієвецький	1785 (1960)	17,20	с. Маліївці Дунаєвецького р-ну Хмельницької області	Подільська височина
21. Антопільський	1785 (1960)	27,00	село Антопіль Томашпільського району Вінницької області	Подільська височина
22. Немирівський	1795 (1960)	85,00	місто Немирів Вінницької області	Подільська височина
23. Буський	1795 (1960)	8,00	місто Буськ Львівської області	Мале Полісся
24. Міженецький	1795 (1960)	11,00	село Міженець Старосамбірського району Львівської області	Передкарпаття
25. Козачанський	1795 (1960)	51,00	село Козацьке Звенигородського району Черкаської області	Придніпровська височина

1	2	3	4	5
26. Місхорський	1795 (1960)	23,00	місто Корейз Автономної Республіки Крим	Кримські гори
27. Рівненський імені Т.Г.Шевченка	1795 (1979)	32,00	місто Рівне	Волинська височина
28. Ободівський	1796~1801 (1960)	17,00	село Ободівка Тростянецького району Вінницької області	Подільська височина
29. Більче-Золотецький	1800 (1990)	11,00	смт. Більче-Золоте Борщівського району Тернопільської області	Подільська височина
30. Гурзуфський	1808~1812 (1960)	12,00	місто Гурзуф Автономної Республіки Крим	Кримські гори
31. Антонівський	1810 (1960)	14,40	смт. Антоніни Красилівського району Хмельницької області	Подільська височина
32. Декабристів <i>(Кам'янський)</i>	1810 (1960)	4,00	село Кам'янка Кам'янського району Черкаської області	Придніпровська височина
33. Самчиківський	1810 (1960)	16,60	село Самчики Старокостянтинівського району Хмельницької області	Подільська височина
34. Шарівський	1810 (1990)	39,30	село Шарівка Богодухівського району Харківської області	Середньоросійська височина
35. Трощанський	1810~1820 (1990)	31,90	село Троща Чуднівського району Житомирської області	Придніпровська височина
36. «Санаторію «Утьос Карасан»	1812~1814 (1960)	23,00	місто Утьос Автономної Республіки Крим	Кримські гори

1	2	3	4	5
37. Новочорторійський	1815~1818 (1990)	19,20	село Нова Чорторія Любарського району Житомирської області	Придніпровська височина
38. Алупкінський	1820~1840 (1960)	40,00	місто Алупка Автономної Республіки Крим	Кримські гори
39. Лівадійський	1825 (1960)	40,10	місто Лівадія Автономної Республіки Крим	Кримські гори
40. Масандрівський	1825 (1960)	44,10	місто Масандра Автономної Республіки Крим	Кримські гори
41. Центральний культури і відпочинку імені Максима Горького	1825 (1987)	30,00	місто Вінниця	Подільська височина
42. «Володимирська гірка»	1830~1840 (1990)	10,60	місто Київ	Київське Полісся
43. Сокиринський	1831~1834 (1972)	40,00	село Сокиринці Сріблянського району Чернігівської області	Чернігівське Полісся
44. Чинадіївський «Санаторію «Карпати»	1848 (1972)	38,00	село Чинадієво Мукачівського району Закарпатської області	Вулканічний хребет Українських Карпат
45. Кардамичівський	1850~1860 (1960)	49,00	село Кардамичево Велико-Михайлівського району Одеської області	Причорноморська низовина
46. Тальнівський	1870~1880 (1960)	406,00	місто Тальне Черкаської області	Придніпровська височина
47. «Хутір Надія»	1871 (1975)	10,00	село Миколаївка Кіровоградського району Кіровоградської області	Придніпровська височина
48. Маріїнський	1874 (1990)	8,90	місто Київ	Придніпровська височина
49. Березоворудський	1875 (1960)	45,00	село Березова Рудка Пирятинського району Полтавської області	Придніпровська низовина

1	2	3	4	5
50. Фороський	1875 (1960)	70,00	місто Форос Автономної Республіки Крим	Кримські гори
51. Харакський	1875 (1960)	15,00	місто Гаспра Автономної Республіки Крим	Кримські гори
52. Кияницький	1875 (1990)	55,70	село Кияниця Сумського району Сумської області	Середньоросійська височина
53. Тростянецький	1875 (1990)	256,00	місто Тростянець Сумської області	Середньоросійська височина
54. Стрийський	1880~1890 (1960)	56,00	місто Львів	Розточчя
55. Мостівський	1882 (1990)	28,00	с. Мостове Доманівського р-ну Миколаївської області	Причорномор ська низовина
56. Наталіївський	1884 (1990)	48,00	село Володимирівка Краснокутського району Харківської області	Середньоросійська височина
57. Немерчанський	1886 (1960)	20,00	село Немерче Муровано-Куриловецького району Вінницької області	Центральне Поділля
58. Городницький	1888~1890 (1990)	21,00	сmt. Городниця Новоград-Волинського району Житомирської області	Житомирське Полісся
59. Дніпропетровський імені Т.Г.Шевченка	1889 (1990)	45,00	місто Дніпропетровськ	Придніпровська височина
60. Верхівський	1891 (1960)	25,00	село Верхівка Тростянецького району Вінницької області	Подільська височина
61. Підгірцівський	1892 (1960)	7,30	село Підгірці Стрийського району Львівської області	Передкарпаття
62. Онуфріївський	1895 (1960)	51,70	сmt. Онуфріївка Онуфріївського району Кіровоградської області	Придніпровська височина

1	2	3	4	5
63. Полоннський	1895 (1960)	37,00	місто Полонне Хмельницької області	Подільська височина
64. Великоновоселицький	1895~1905 (1960)	10,10	с. Новоселиця Полоннського р-ну Хмельницької області	Подільська височина
65. Голозубинецький	1895~1905 (1960)	21,00	село Голозубинці Дунаєвського району Хмельницької області	Подільська височина
66. Кипарисний	1910 (1972)	9,00	місто Гурзуф Автономної Республіки Крим	Кримські гори
67. Ковпаківський	1918 (1975)	196,00	смт. Котельва Котелевського району Полтавської області	Полтавська рівнина
68. Мелітопольський імені Максима Горького	1927 (1990)	31,00	місто Мелітополь Запорізької області	Причорномор ська низовина
69. Святошинський	1938 (1984)	240,00	місто Київ	Київське Полісся
70. «Гостра Могила»	1952 (1980)	86,00	місто Луганськ	Донецький кряж
71. «Сирецький гай»	1952 (1990)	204,00	місто Київ	Київське Полісся
72. «Дружба»	1956 (1980)	50,00	с. Перемога Новоайдарського р- ну Луганської області	Старобільська височина
73. Голосіївський імені М.Т.Рильського	1957~1962 (1990)	140,90	місто Київ	Київське Полісся
74. Чернятинський	1960 (1972)	31,00	С. Чернятин Жмеринського р-ну Вінницької області	Подільська височина
75. Згурівський	1960 (1990)	309,00	смт. Згурівка Згурівського р-ну Київської області	Київське плато
76. «Нивки»	1961 (1972)	46,00	місто Київ	Київське Полісся
77. «Дубечне»	1961 (1996)	2,00	село Дубечне Старовижівського району Волинської області	Волинське Полісся

1	2	3	4	5
78. Полтавський	1962 (1992)	124,50	с. Яківці Полтавського р-ну Полтавської області	Полтавська рівнина
79. Черкаський імені 50-річчя Радянської влади	1967 (1977)	39,20	місто Черкаси	Придніпровська височина
80. Партизанської слави	1967 (1983)	7,00	між селами Заріччя та Білі Ослави Надвірнянського району Івано-Франківської області	Прикарпаття
81. Рудківський	1967 (1985)	59,00	сmt. Рудки Самбірського р-ну Львівської області	Передкарпаття
82. Хмільницький імені 50-річчя Жовтня	1967 (1987)	20,00	місто Хмільник Вінницької області	Придніпровська височина
83. «Поділля»	1967 (1987)	72,00	місто Вінниця	Подільська височина
84. Хмільницький імені Леніна	1970 (1982)	55,00	місто Хмільник Вінницької області	Придніпровська височина
85. «Феофанія»	1972 (1990)	150,00	місто Київ	Київське Полісся
86. Пуща-Водицький	1972 (1990)	360,00	місто Київ	Київське Полісся
87. «Байрак»	1975 (1996)	13,00	сmt. Рокині Луцького р-ну Волинської області	Волинська височина
88. «Сатанівська перлина»	1984 (1996)	22,00	сmt. Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької області	Подільська височина
89. «Голосіївський ліс»	1990	1052,00	місто Київ	Київське Полісся
90. «Здоров'я»	1996	13,60	сmt. Луків Турійського р.ну Волинської області	Волинське Полісся
всього	-	6051,00	-	-
Ботанічні сади, дендрологічні, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва				
Площа (га)	-	9809,35	-	-
<i>Умовні позначення: * – об'єкти місцевого значення; в дужках вказана офіційна дата надання статусу природоохоронного об'єкта.</i>				

ЦІКАВА ІНФОРМАЦІЯ

Рекорди Українських Карпат

1. Найвище розташований населений пункт - село Випчина Чернівецької області розташований на висоті 1100 м над р.м.

2. Найбільш високогірне місто - Рахів. Середня його висота становить 820 м над р.м. Цьому місту належить ще один рекорд - найбільший перепад висоти між вулицями - 600 м: від найнижчої (400 м) до найвищої 1000 м.

3. Найвисокогірніше місце праці та наукова споруда - біостаціонар Львівського відділення інституту ботаніки НАН України, який розташований на полонині Пожижевській (1429 м над р.м.). Включає метеостанцію та сніголавинну станцію. Збудований в 1899 р.

4. Найглибше розташована лікарня - в селі Солотвин Закарпатської області понад 200 років видобувають сіль вищої категорії. В 1968 р. співробітники Ужгородської філії Одеського НДІ курортології вирішили використовувати мікроклімат солотвинських копалень для лікування хворих бронхіальною астмою. Тут було відкрито алергологічну лікарню на 250 ліжок. Підземні палати, насичені високодисперсним аерозолем кухонної солі, розташовані на глибині 206 і 282 м від поверхні землі у товщі соляного пласта. Тривалість одного сеансу, на який хворі опускаються за допомогою ліфта, становить приблизно дві години протягом 30 днів. Створити на поверхні землі такі умови, як у цій лікарні, неможливо: тут завжди стала температура (+23° С) і вологість повітря (до 40 %), висока насиченість атмосфери кухонною сіллю (10 мг на 1 см³), абсолютна тиша, повністю безалергічне середовище, а кількість мікроорганізмів в повітрі в 5 разів менше, ніж у найстерильнішій операційній.

5. Найвище розташований санаторій - в смт. Ворохта Івано-Франківської області на висоті 850 м над р.м. Тут знаходяться два санаторії туберкульозного профілю "Гірське повітря" і "Ворохта".

6. Першою геологічною картою в Україні була геологічна карта Карпат, складена С. Сташицем в 1809 р.

7. Найзначніша палеонтологічна знахідка на території Карпат - це, ймовірно, місцезнаходження викопної фауни в селищі Старуня (тепер в Богородчанському р-ні Івано-Франківської обл.), яке стало відоме на весь світ. В 1907 р. тут цілком випадково були знайдені рештки тварин кінця льодовикової епохи. Біля потоку Лукавець Великий в озокеритній шахті на глибині 12,5 м було знайдено мамонта, а трохи глибше - волохатого носорога, гігантського оленя, різних викопних птахів та земноводних. Очевидно, сіль, озокерит, розчин нафти та

безкисневі умови багна сприяли консервації старунських тварин. Радіобіологічним способом було встановлено, що носоріг пролежав тут 23255 ± 775 років. Щодо того, як тварини тут опинилися, то цілком імовірно, що пізньопалеотична людина в околицях Старуні полювала на них, заганяла в болото і там вони гинули. Результати всебічного вивчення старунських знахідок, здійснені в 1907 та 1929 рр. Е. Незабитовським-Любичем, М. Ломницьким та іншими дослідниками, друкувалися в кількох монографіях та в спеціальному часописі, що мав назву "Старуня".

8. Найвище розташована конструкція - в 1996 р. було встановлено 5-метрову стелу на г. Говерла, на якій розміщено державні символи - жовтоблакитний прапор і тризуб.

9. Найвисокогірніша споруда - на вершині Піп Іван височить кам'яна коробка, що була метеоролого-астрономічною обсерваторією. Урочисте відкриття відбулося влітку 1938 р. Головним астрономічним інструментом був астрограф з діаметром об'єктива 33 см. Під час II світової війни цей будинок, відомий як "Білий слон", занепав і чекає на реконструкцію.

10. Найдовший тунель - залізничний на відрізку Скотарське - Бескид довжиною 1747 м, споруджений в 1887 р.

11. Найдовший віадук - залізничний міст на відтинку Воловець - Бескид, споруджений в середині 1880-х рр., має висоту 33 м і довжину 270 м.

12. Найбільший кам'яний залізничний міст - міст у смт. Ворохта, збудований в 1895 р. При загальній довжині 130 м проліт становить 65 м. Це один з найбільших кам'яних мостів у світі.

13. Найвище розташована спортивна споруда - неподалік с. Ясиня на висоті 1450 м розташовано спортивно-тренувальну базу Драгобрат. Це унікальна карпатська полонина, багатство якої - достаток снігу. Майже завжди тренувальний сезон тут починається в грудні, а закінчується в квітні. А ось в 1993 р. лижна підготовка продовжувалася рекордний термін - до 15 липня (!)

14. Найбільша з високогірних спортивних споруд - комфортабельна спортивно-тренувальна база "Тисовець", що знаходиться неподалік м. Сколе на Львівщині і розташована на висоті 1000 м й розрахована на 450 чол.

15. Найвисокогірніший вокзал - станція "Бескид", що збудована на висоті 790 м над р.м.

16. Найбільший духовий музичний інструмент - трембіта, яка становить собою конічну дерев'яну трубу без бокових отворів, сягає 4

м в довжині. Поширена здебільшого на Гуцульщині, Буковині, а на Бойківщині й досі використовується для подачі сигналів про важливу подію в селі. Діапазон трембіти - до 2,5 октав, чутність звуку - понад 10 км.

17. Музей лісу діє в закарпатському селі Усть-Чорна. Зібрані експонати розказують про важку, небезпечну і разом з тим найбільш масову в цьому краї гір та лісів професію. Тут, зокрема, зібрано цікаву колекцію транспортних засобів всіх часів для лісових робіт - від підвод до трактора ТДТ-40 та естакади для навантаження лісу. Серед експонатів - розсадники молодих ялин, явора, бука, цікаві своїми формами розколи дерев, знайдених після громовиць і буреломів.

18. Найбільше плоскогір'я розташоване в Чивчинських горах на висоті 1750 м над р.м. у вигляді плоскої вершини гори Палениця.

19. Найвисокогірніше озеро - Бребенескул, що розташоване на схилі г. Гутин-Томнатик на висоті 1801 м, завдовжки 134 і завширшки 44 м, площа - 4000 м², максимальна глибина - 2,8 м.

20. Найбільше гірське озеро - Синевир в Міжгірському р-ні Закарпатської області (басейн Терембі). Площа 7 га, глибина - до 24 м. В народі називають "синім оком", "карпатською Ріцею". Сильний землетрус, а можливо багатовікові вивітрювання викликали обвал скель, які і загатили долину гірського потоку й утворили озеро на висоті 989 м над р.м.

21. Найвище гірське болото розташоване в сідловині між полонинами Брескул і Пожижевська на висоті 1800 м. Це субальпійське улоговинне болото у льодовикових карах виникло внаслідок заболочування озер. До таких боліт також належать болота в урочищі Озерному (1750 м) і під г. Бребенескул (1700 м).

22. "Висяче болото". Найбільш незвичайним серед боліт вважаються висячі, або схилі, які "туляться" на гірських схилах. Найбільше серед них - Глистова, розташоване на південному схилі однойменної полонини у Гринявських горах на висоті 1450 м. Воно відрізняється досить багатю флорою - тут, наприклад, зустрічаються 17 видів осик. Це болото - пам'ятка природи державного значення з 1975 р.

23. Печера прозорих стін. Поблизу с. Мала Уголька Тячівського р-ну на Закарпатті недалеко від височини Погар розташована карстова печера, закладена у юрських мармуризованих вапняках і створена двома перпендикулярними камерами завдовжки 5 і 20 м. Стіни їх вкриті молочно-білим прозорим кальцитом із зеленуватими натьоками, які нагадують за формою чудові казкові кам'яні квіти. Має

наукове та естетичне значення.

24. "Перлинова печера". У 2,5 км від Малої Угольки на водорозділі річок Малої та Великої Угольок знаходиться карстова печера, закладена у юрських мармуризованих вапняках і є прикладом дії тріщинуватих вод на слабозрочинні карбонатні породи. Крім сталактитів на стінах утворилися численні кальцитові кульки, які блиском і красою нагадують перлини, звідки й назва.

25. "Зачарована долина". У верхів'ях струмка Смерекового в Іршавському р-ні Закарпаття розкинулось напрочуд мальовниче міжгір'я - Зачарована долина, або Смереків Камінь. Численним скелям заввишки 20 м, що складені світло-сірими кальцитами і залягають серед гідротермально змінених вулканічних туфів, вивітрювання надало дивовижного вигляду. Цей державний заказник площею 150 га приваблює багатьох туристів.

26. "Долина нарцисів", що біля м. Хуст на Закарпатті, є єдиним місцем в Україні, де в природних умовах ростуть білосніжні нарциси вузьколисті. На вигляд вони дуже нагадують садові, але квітки більші й досягають іноді 10 см у діаметрі. Живописна долина площею 80 га вкрита суцільним килимом квітів і оперезана пологими гірськими схилами, є пам'яткою природи.

27. "Протяте каміння" височить поблизу перевалу Німчич на кордоні Путивльського та Вижницького р-нів на Буковині. Складена вона з розбитих пластів ямненського пісковика, мальовничо насунутих один на одного і сягає 30 м. В ній створилася рідка форма вивітрювання - брама близько 2 м заввишки, яка й дала назву цій групі скель.

28. "Кам'яна брама". Поблизу с. Мала Уголька Тячівського р-ну на Закарпатті, в долині Малої Угольки, є незвичайна скеля, яка становить собою своєрідний карстовий міст у мармуризованих вапняках юрського періоду, де карстові процеси проклали прохід завширшки 10 і заввишки 3 м. Ця геологічна пам'ятка має не тільки пізнавальне, але наукове значення як оригінальна форма карсту.

29. "Скелі закоханих". На околиці с. Костилівка Рахівського р-ну Закарпаття на протилежних берегах Тиси височіють дві обривчасті скелі заввишки до 20 м з хрестами на височинах. Легенда оповідає, що хрести на скелях встановлені в пам'ять про трагічну загибель молодят Івана і Марічку, батьки яких заважали сватанню закоханих. У відчаї Марічка кинулася зі скелі й загинула. Приголомшений лихом Іван пішов слідом, кинувшись зі скелі протилежного берега Тиси.

30. Скелі з "ієрогліфами" можна побачити поблизу с. Середнього

Водяного Рахівського р-ну на Закарпатті. На східному схилі гори Бужора виходять відкладення міоценового віку, представлені шарами пісковиків, аргілітів та алевролітів. На поверхні пісковиків збереглися численні хвилеприбійні знаки, що свідчать про хвилювання стародавнього моря, а на вигляд нагадують ієрогліфи.

31. Найбільш вітряне місце в Карпатах (де здійснюється наукова діяльність - прим. упорядника) - полонина Пожижевська. Вітер зі швидкістю понад 15 м/с (54 км/год) дує тут в середньому 120 разів щорічно.

32. Полонина Пожижевська є також і найвологішим місцем України - 1593 мм рт. ст. річних опадів.

33. Найбільш сніжний населений пункт - с. Руська Мокра на Закарпатті - стійкий сніговий покрив лежить тут в середньому 110 днів на рік. Це зумовлено специфікою розташування села серед гірських хребтів, які суттєво затіняють територію села від прямих сонячних променів.

34. Найменшу кількість сонячної радіації в Українських Карпатах отримує смт. Міжгір'я - 3250 МДж/м², в той час як півострів Крим - 5165.

35. Село Старуня знову дивує своїми природними несподіванками. Цього разу вона посідає почесне місце найбільш сейсмоактивної місцевості. Поблизу цього села на місці старого озокеритового промислу є невелика ділянка площею близько 1,5 км², назва якої - Чудо-Старуня - нагадує про дивовижне поєднання різноманітних стратиграфічних, мінерально-петрографічних, гідрологічних та неотектонічних особливостей. Висока сейсмочутливість проявляється у появі тріщин, провалів, рості порогів й невеликих водопадів, грязевому вулканізмі (див. далі), активній динаміці газовиділення, а також у нерівномірному піднесенні - близько 1 м за сім років (!). Чудо-Старуня реагує на землетруси, що відбуваються в радіусі 3-6 тис. км в Румунії, Італії, Німеччині, Іраці, на Кавказі і навіть у середній Азії. Цей постійно діючий підземний "барометр" - унікальне місце для вивчення особливостей динаміки землі, закономірностей формування корисних копалин, прогнозування землетрусів.

36. Поруч Чудо-Старуні є також і найбільший постійно діючий вулкан. На західному березі р. Луковиця, що поблизу цього села, геологічні породи утворюють складний тектонічний перегин, на вершині якого розташований вулкан з висотою конуса близько 3 м й довжиною глинистих потоків 10-60 м. З'явився він у 1977 р. внаслідок землетрусу в Румунії й нараховує нині 8 кратерів і 12 непостійних

мікрократерів, які виділяють газ, воду, глинисту пульпу, інколи нафту або її диференціали. Віддалені землетруси іноді приводять до появи тріщин в землі завширшки 0,5-3 см, які закриваються через 3-5 діб.

37. Однією з найбільших повеней у Карпатському регіоні була повінь 1947-48 рр. Наприкінці грудня 1947 р. в горах накопичився сніговий покрив заввишки 30-50 см, різко потепліло, випали зливи. В результаті на Тисі, Тересві та інших ріках регіону відбулися катастрофічні повені, були затоплені Хуст, селище Вилок та багато інших, на великих площах знищені озимі посіви.

38. Карпати природно є найбільш селенебезпечним районом - 271 селевий осередок в басейнах Тиси, Дністра і Пруту, а також...

39.... найбільш лавинонебезпечним. Тут зареєстровано близько 1 тис. лавинних осередків. Снігові маси долають від кількох десятків метрів до 2-3 км зі швидкістю від 1-10 до 80-100 м/с. Об'єми снігу в лавинах в окремих районах становлять від кількох десятків і сотень м³ до 1 млн. і мають величезну руйнівну силу. За даними лавиноголога В.Ф. Гриценка найчастіше лавини трапляються в березні (зафіксовано 254) та лютому (104), а найменше в листопаді (5).

40. Найбільші карпатські лавини із зафіксованих за останнє століття зійшли в 1968 р. на Свидовці з г. Стіг - 300 тис. м³. У 1988 р. на Боржаві об'єм снігу кількох лавин перевищив 500 тис. м³, а двох - 800 тис. м³. Одна з них знищила ліс площею 16 га. Відстань пробігу лавин сягала 3,5 км.

41. Найщедрішою на град в котрий раз відзначилась полонина Пожижевська - 13 градових днів на рік.

42. Найбільш грозове місце України - Селятин на Буковині. 45 днів року - грозові. Великий Березний - 43, Рахів - 41 день на рік. Селятин також відомий найтривалішою грозою. В 1948 р. вона почалася 10 червня о 15:30 і закінчилася 12 червня о 4:30, тобто тривала 37 год (!).

43. Рекорд швидкості росту серед рослин належить навіть не бамбуку, а представнику грибів - веселці смердючій, яка зустрічається в карпатських лісах. За 1 хв шапка піднімається на 5 мм - вона росте просто на очах і вдвічі швидше за бамбук.

44. Найплодовитішим грибом по кількості насіння є порхавка гігантська (дошовик), яка містить до $7 \cdot 10^{12}$ спор (сім трильйонів).

45. Найдавніше дерево в карпатських лісах - ялина (смерека). Її походження пов'язане з крейдяним періодом мезозойської ери. І вже на світанку виникнення людства вона використовувалась як рослина-цілитель через свої фітонцидно-бактерицидні властивості. В Україні відомо два дикорослих види ялин - звичайна та гірська.

46. Найдовговічніше дерево в Україні - тис ягідний. Вік цього релікта може досягати 4 тис. років. У минулому він був поширений по всій лісовій зоні Європи, але повсюдно знищений через дуже цінну деревину - недарма його називають "королівським" або "негній-деревом". Найбільший осередок тису - Княздвірський резерват в околицях Коломиї Івано-Франківської області площею 206 га. До рекордсменів-довгожителів належить також кедр європейський - до 3 тис. років.

47. Найвисокогірніше дерево - сосна гірська, її виявлено на схилі гори Піп Іван Чорногорський на висоті 2010 м над р. м. Вона невибаглива, має широку екологічну амплітуду, може рости на кам'янистих сухих скелях і розсипищах з нерозвиненим шаром ґрунту. Дерево має вигляд криволісся висотою 2-4 м або дрібних карликових екземплярів заввишки 20-30 см.

48. Рекордсменом за висотою можна вважати модрина європейську в Рахові. Коли її зрубали у віці 140 років, вона мала висоту 54 метри.

49. Найменше дерево з тих, що ростуть в Україні - верба туполиста. Висота її становить 12-15 см, зустрічається на вологих вапнякових скелях в альпійському поясі Карпат, зокрема на г. Близниця.

50. У селі Стужиця Великоберезнянського району Закарпаття росте найстаріший дуб в Україні. Дерево називають Дідо-дубом. За підрахунками, йому 1200 років, проріс за часів Київської Русі. Це визначили фахівці Київського еколого-культурного центру.

За Г. Маценко. Книга рекордів України. - ФІРА-люкс, 1997.

Найвідоміші водоспади Карпат

Бухтівецький - розташований на р. Бухтовець, неподалік присілку с. Пасічної - с. Букове Надвірнянського р-ну (по-місцевому - с. Бухтівець) Івано-Франківської області.

Воєводин (Шипіт) - дуже галасливий через однакову назву зі своєю прародителькою - р. Шипіт, що згодом вливається зліва в Тур'ю. Розташований на однойменному потоці. Висота на рівнем моря - 1100 м. Відстань під вершини пол. Рівної (Руни) 1479 м - 5,2 км, перепад 300 м. Відстань до с. Тур'я Поляна Перечинського району Закарпатської області - 14 км.

Гук (I) – знаходиться в с. Шипіт Косівського р-ну Івано-Франківської області. Витікає в ущелині серед сестер скель, створює образ величності та чималої ваги серед собі подібних.

Гук (II) - є тезкою Гука I, проте розташований на р. Рибниці, що є правою притокою Пруту, в межах самого м. Косова Івано-

Франківської області. При падінні вода опадає з кількох мальовничих уступів.

Гуркало - розташований на схилі хребта Парашки, в Сколівських Бескидах.

Гаджинські - розташовані водоспади на пн. сх. схилі Чорногорського масиву, на притоці р. Бистрець - потоці Мреє, в кількості 6 шт. Висота приблизно 1500 м. над р.м. Висота найбільшого - біля 20 м.

Дзембронські - розташовані на пн. сх. макросхилі Чорногорського масиву на потоці Мунчель, який впадає в п. Дземброню і далі в р. Чорний Черемош. Висота над рівнем моря - біля 1500 м. Кількість вдсп - біля 20. Перепад води найбільшого - біля 10 м.

Женецький - розташований в долині лівої притоки потоку Женця, яка впадає в Прут, між масивами хребтів Явірника та Хом'яка-Синяка. Відстань - 5 км, від залізничної станції Татарова Надвірнянського району Івано-Франківської області. Висота над рівнем моря - 850 м., висота перепаду води - 11 м.

Кам'янка (Ключ) - розташований в доволі людному та відвідуваному місці. Відстань від траси - 7 км, від залізничної станції Сколе Львівської області - 10 км. Охороняється як геологічна пам'ятка природи. Об'єкт високого рекреаційного попиту в межах національного природного парку „Сколівські Бескиди”.

Кам'янка (Синевир) - ряд водоспадів, розташованих на сх. схилі г. Кам'янка в Національному парку "Синевир", Міжгірський р-н Закарпатської області. Висота перепаду води найбільшого - біля 6 м. Висота над рівнем моря - приблизно 600 м.

Капливець - розташований на потоці Пишному, що є правою притокою р. Прут, приблизно на висоті 650 м над р.м. та на відстані 6,5 км від залізничної станції Яремче.

Лужківський - знаходиться на відстані 6,5 км від с. Великий Рожан Косівського району Івано-Франківської області, де звивистий потічок Середній торує в ущелині свій важкий шлях.

Лумшорський - каскад водоспадів, розташований на правій притоці р. Туриці на пн. зх. схилі Полонини Рівної. Висота над рівнем моря - приблизно 600 м.

Манявський – розташований на р. Манявці, що є притокою Бистриці Надвірнянської, у вузькій ущелині на висоті 850 м над рівнем моря на східному схилі хр. Чортка. Висота 16 м. Гідрологічна пам'ятка природи.

Прутський - каскад складається з шести водоспадів, висота спаду

води найбільшого - 12 м. Прут прориває гірські породи і низвергається вниз всією красою в лоні Говерли на висоті 1550-1600 м над рівнем моря. Перепад води - 80 м. Відстань від СБ "Заросляк" - 2,3 км.

Піп Іван Мармароський. Піп Іванські водоспади представлені: а) водоспадом на потоці Білому (відстань від с. Ділове Рахівського району Закарпатської області - 6,5 км) б) двома водоспадами у верхів'ї потоку Квасний (впадає в р. Біла Тиса в районі с. Богдан того ж району).

Салатручіль - формується потоком Салатрук, який впадає в р. Бистрицю Надвірнянську за 6,3 км від с. Бистриця Надвірнянського району Івано-Франківської області на висоті 830 м над р. м. Висота спаду води - біля 6 м.

Скакало (I) - його творцем служить гірський потік в долині річки Матекова (ліва притока Латориці) на висоті 400 м над рівнем моря. Вода потоку спадає з вулканічного виступу висотою біля 7 м і наче скаче по камінню, звідки й назва. Каскад водоспаду складається з трьох ступенів, оточений величними скелями і брилами. Знаходиться в Мукачівському районі Закарпаття. Є пам'яткою природи місцевого значення.

Скакало (II) - ще одне "Скакало", згідно ГЕУ, існує на притоці Синявки, що впадає в р. Іршаву неподалік однойменного міста. Падає кількома струменями по кам'яних брилах в урочищі Нижнє Грабовище. Водоспад є пам'яткою природи національного значення.

Черницький - водоспад на потоці Черник розташований на відстані 5 км від траси Надвірна - Бистриця.

Шепіт - 8 м водоспад на р. Сучава, який знаходиться на українсько-румунському кордоні в межах с. Шепіт Селятинського р-ну Чернівецької області. Пам'ятка природи місцевого значення. Висота над рівнем моря - 850 м над р.м.

Шешорські (Сріблясті) - двійко невеличких водоспадиків, що сформувались з подачі р. Пістиньки, що є правою притокою Пруту. Більший тече нижче і спадає з висоти 4-5 м, менший - 2 м. Їх ще називають Сріблястими. Розташовані в с. Шешори Косівського району Івано-Франківської області.

Шипот - розташований на висоті біля 800 м над рівнем моря. Не знаходиться в жодних родинних зв'язках з попередниками, хоча знаходяться вони не так далеко один від одного. Розбризкує свої води у глибокій ущелині, знаходиться в межах хребта Боржави. Спадає вниз численними мальовничими каскадами, привертає чималу увагу.

Знаходиться за 6 км від с. Пилипець Міжгірського району Закарпаття. Є пам'яткою природи місцевого значення.

Яремчанський (Пробій) - є одним з найвідоміших карпатських водоспадів, протікає в доволі людному місці м. Яремча Надвірнянського району Івано - Франківської області. Водоспад має перепад висоти 12 м. Будучи могутнім за силою голосу та стихії, цілком справедливо може буде наречений українською Ніагарою.

Найвідоміші водоспади Кримських гір

Арпатський - знаходиться на північ від села Зеленогор'є Алуштинського району в урочищі Панагія на річці Пананьян-Узень ("свята річка"). Висота водоспаду – близько 10 м. Під водоспадом знаходяться 10-15 порогів.

Гейзер - знаходиться на річці Сотера, вище знаменитих "кам'яних грибів".

Водоспад Головкинського - знаходиться на річці Улу-Узень (Узень-Баш). Витоки річки лежать на північному схилі Бабуган-яйли, на висоті близько 800 м, в 3,5 км. від найвищої точки Криму – г. Роман-Кош. Водоспад названий на честь Н. А. Головкинського – гідрогеолога Таврійської губернії. Висота водоспаду – 12 м. Вище за течією знаходиться серія каскадів. Нижче – на лівій приоці Улу-Узенья недалеко від впадання струмка в річку знаходиться водоспад Спир.

Джур-Джур - "найгаласливіший" водоспад Криму. Джур-Джур – в перекладі з татарського дзюркотливий. Знаходиться на річці Східний Улу-Узень, яка бере початок в ущелині Хапхал. У верхів'ях русло річки спускається величезними сходами. Найвища з них – 15 м – знаходиться на висоті 468 м н.р.м. і утворює водоспад Джур-Джур. Витрата води найбільша зі всіх кримських водоспадів: 230 л в секунду. Водоспад повноводний навіть влітку.

Водоспад Джурла - Джурла в перекладі з татарського – "той, що біжить". Серія невисоких каскадів знаходиться на висоті 820 м н.р.м. У нижній частині річка називається Сотера, ще нижче – Алака. Така різноманітність в назвах пов'язана з тим, що татари не сприймали річки як єдине ціле і давали назву не річці, а місцевості, в якій вона тече.

Водоспад Козирок - знаходиться недалеко від туристичної стоянки Муловські озера. Найближчий населений пункт – село Передове.

Кучук-Карасинський - знаходиться в 4-4,5 км. від села Поворотне вище за течією річки Кучук-Карасу. У місці злиття річки з її правою

притокою утворюється 2,5-3-метровий водоспад. Вище починається каньйон з серією порогів і невеликих водоспадів.

Срібні струмені (Срібний) - знаходиться на річці Сари-Узень (у перекладі з татарської – "жовта річка"). Висота – близько 4 м. Найближчий населений пункт – село Соколине.

Суаткан - знаходиться на річці Суаткан. Найближчий населений пункт – село Багата Ущелина.

Су-Учхан - знаходиться на річці Кизил-Коба в 3,5 км. від села Перевальне. Су-Учхан в перекладі з татарської означає "падаюча вода". Висота водоспаду близько 25 метрів.

Водоспад Учан-су - найвищий з водоспадів Криму знаходиться на річці Учан-су. Учан-су в перекладі з татарського – "вода, що летить". Ріка починається на висоті 800-900 м на схилах Ай-Петринської яйли. За 2 км від витoku на висоті 390 м н.р.м. річка утворює водоспад, що складається з чотирьох рівнів заввишки 90, 15, 7 і 8 м. Ще два невеликі водоспади – Нижній і Верхній Яузлар – знаходяться на притоці Учан-су річці Яузлар.

За матеріалами: <http://gimnazia-geo.at.ua/>

Термінологічний словник

Абляція - зменшення маси снігу чи льоду на сніговому полі, або льодовику внаслідок танення та випаровування.

Абразія - механічне руйнування берегів морів, озер, водосховищ вітровими хвилями. Внаслідок виносу абразійного матеріалу утворюються високі та круті абразійні береги.

Авлакоген - лінійно витягнуті западини підвищеної тектонічної рухливості, які оточені глибинними розломами, що розтинають фундамент платформи. Довжина авлакогенів сягає багатьох сотень км., ширина — десятки км. Вони часто межують зі складчастими областями. Виповнюючі авлакоген відклади значної (до 18 км) потужності утворюють складки, часто досить складні. На території України знаходиться Дніпровсько-Донецький авлакоген.

Азональні природні комплекси - природні комплекси, які виділяють за особливостями будови земної кори і характером рельєфу. До найбільших азональних природних комплексів відносять материки й океани, які поділяються на рівнинні і гірські природні країни, і т. д.

Акумулятивні рівнини - рівнини, що утворюються на знижених ділянках материкових платформ з переважно низхідними рухами земної кори в результаті акумуляції (нагромадження) пухких осадових порід різного походження. Майже всі низовини є акумулятивними рівнинами. Прикладами акумулятивних рівнин є Поліська низовина,

Причорноморська низовина тощо.

Альbedo - відбивна властивість різних ділянок земної поверхні відповідно до сонячних променів. Визначається як відношення відбитої від земної поверхні сонячної радіації до сумарної сонячної радіації, яка надходить до неї і виражається у відсотках. Найменше альbedo має вологий чорнозем (6-10 %), найбільше - свіжий сніг (до 90-95 %). Залежить від кольору та зволоження поверхні.

Антекліза - велике похиле підняття фундаменту й осадового чохла докембрійської платформи (наприклад, Воронезька, Волго-Камська та інші в межах Східноєвропейської платформи).

Антикліналь - вигнута вгору складка осадових шарів. У середині знаходяться давніші шари. У складки виділяють крила, замок, ядро, осьову площину. Заміряють її висоту, ширину, кути падіння крил і осьової площини.

Антиклінорій - система антиклінальних і синклінальних складок, що зазнала підняття під час горотворення (у геосинклінальних системах). Вони складають окремі хребти в гірських системах.

Антициклон - величезний атмосферний вихор із замкненими ізобарами і найвищим атмосферним тиском у його центрі. Повітря в ньому рухається від центру до окраїн за годинниковою стрілкою у північній півкулі та проти руху годинникової стрілки у південній. Зумовлює тиху, малохмарну, без опадів погоду. В Україні протягом року в середньому буває 36 антициклонів і 229-242 днів з антициклональною погодою. Найбільше днів з антициклональною погодою буває восени, найменше - взимку. Середній тиск у центрі антициклонів України 1026 гПа.

Бар морський - вузький, витягнутий уздовж берега вал, складений переважно пісками або черепашками, іноді галькою, який утворюється в результаті переміщення та нагромадження прибійними морськими хвилями донних наносів. В Україні до класичних барів можна віднести Арабатську стрілку.

Безморозний період - це кількість днів від останнього весняного приморозку до першого осіннього. На значній частині території України становить 160-180 днів. Зростає у південному напрямку і на узбережжі морів досягає 200-220 днів. Найтриваліший безморозний період на Південному березі Криму - 240-260 днів.

Бентос - сукупність організмів, що мешкають на ґрунті і в ґрунті дна водойм - водорості, бактерії, губки, черви, моллюски, ракоподібні та ін. В Азовському морі та у прісноводних водоймах України бентос займає всю площу дна і відзначається різноманітністю. У Чорному морі через зараження глибинних вод сірководнем видовий склад бентосу дуже збіднений. Морський бентос, що є поживою численних риб та інших

водних тварин, використовують люди як сировину (наприклад, водорості, устриці, моллюски, креветки, краби тощо).

Болотні ґрунти - формуються в умовах тривалого або постійного надлишкового зволоження під вологолюбною рослинністю переважно у лісовій зоні помірних поясів. Торф'яні і торф'яно-глеєві. Після осушення видобувають торф, вирощують сільськогосподарські культури. В Україні поширені на Поліссі та в Карпатах.

Болото - надмірно зволожена ділянка суші з вологолюбною рослинністю, яка має шар торфу завтовшки не менше 0,3 м (за меншої товщі торфу територію називають заболоченими землями). Розрізняють болота: низинні, верхові, перехідні.

Бризи - вітри на узбережжі морів, океанів, великих озер. Вдень вони дмуть з водної поверхні на суходіл, а вночі - з суходолу на водну поверхню. Поширюються від берегової лінії на відстань 20-40 км. Виникають зазвичай влітку за антициклональної погоди, в результаті протилежної зміни атмосферного тиску над суходолом та водою.

«Вісь Воєйкова» — середнє положення гребеня високого тиску (переважно взимку), на північ від якого переважає західний напрямок вітрів і циклональний тип погоди, а на південь — антициклональний тип погоди та східний напрямок вітрів.

Висотна поясність — прояв азональності в географічній оболонці. Передусім проявляється в зміні ґрунтово-рослинного покриву з підняттям по схилах гір унаслідок зниження температури повітря й збільшення кількості опадів із висотою.

Височини – рівнини з абсолютними висотами від 200 до 500 м над рівнем моря. Прикладом є Подільська, Приазовська, Середньоруська височини. Серед підвищених рівнин вирізняють плато - плоскі або слабохвилясті рівнини, які відділені крутими уступами від оточуючих низовинних рівнин, і кряжі - залишки давніх зруйнованих гір (Донецький кряж).

Відносна вологість повітря - відношення тиску водяної пари, яка є в повітрі, до максимально можливого її тиску за цієї температури, виражається у відсотках. Найбільша відносна вологість уранці, найменша - в післяполудневій годині. Зимою в Україні середня відносна вологість перевищує 80 %, влітку зменшується від 75 % на північному заході до 60 % на сході.

Водний баланс — співвідношення між надходженням води з атмосферними опадами та витратою на водний стік і випаровування в межах певної території.

Водний стік — частина атмосферних опадів, що стікають по земній поверхні або під землею та потрапляють до водотоків чи водойм; є складовою кругообігу води в географічній оболонці.

Географічне товариство України - науково-громадська організація при Академії наук, що всебічно сприяє розвитку географічної науки, проведенню географічних досліджень. На території України засноване у 1845 році, відновлено у 1947 році.

Геоморфологічна будова — поєднання в межах певної території форм рельєфу різного розміру й походження.

Геосинкліналь - рухлива ділянка земної кори, яка зазнала тривалого прогинання з нагромадженням великої товщі осадових порід. Надалі ця ділянка зазнала складчастих і горотворчих процесів з проявом інтрузивного і ефузивного магматизму та метаморфізму гірських порід. Початковою стадією формування геосинклінали можна вважати сучасну западину Чорного моря та всіх морів Східної Азії.

Геотектонічні цикли — послідовні зміни земної кори й рельєфу, що повторюються в середньому через кожні 150 – 170 млн років.

Гірсько – долинні вітри - вітри, які дмуть у долинах гірських систем удень знизу вгору, а вночі - донизу.

Грунт — особливе природне тіло, яке утворилося в тонкому верхньому шарі земної кори внаслідок взаємодії всіх природних компонентів. До складу ґрунту входять гірські породи, повітря, вода, живі й відмерлі організми та гумус (перегній).

Денудація — сукупність процесів вивітрювання та перенесення гірських порід. Процес, протилежний акумуляції (накопиченню осадових гірських порід).

Денудаційні рівнини - рівнини, що утворюються в результаті процесів денудації (руйнування, змиву і зносу) височин або гірських хребтів. Денудаційні рівнини утворюються на додаткових ділянках платформ з переважно висхідними рухами земної кори і характеризуються переважанням процесів зносу над процесами акумуляції. У тектонічному відношенні всі денудаційні рівнини відповідають щитам і антеклізам материкових платформ.

Екологічна мережа — поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які становлять особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища та, відповідно до законів і міжнародних зобов'язань України, підлягають особливій охороні.

Ендеміки — види живих організмів, які зустрічаються на обмеженій території.

Зажор - закупорення живого перерізу річки в період осіннього льодоходу або на початку льодоставу масою внутрішньо-водного льоду й шуги. В результаті в річці піднімається рівень води. Це часом призводить до затоплення місцевості.

Зандрові рівнини - низинні рівнини, що утворюються внаслідок

накопичення піщаних, піщано-галькових і піщано-глинистих осадових відкладів, які переносяться талими водами покривних льодовиків. Прикладами зандрових (водно-льодовикових) рівнин є Поліська низовина.

Кальдера - велика (понад 20 км у діаметрі) овальна або округла западина, на вершині вулкан з крутими, часто ступінчастими схилами, що утворюється внаслідок обвалювання стінок конусу.

Кари - кріслоподібні заглиблення, вироблені льодовиком у верхніх частинах гірських схилів, з крутими схилами і пологуувігнутими днищами. Поширені у гірських районах з розвитком давнього і сучасного зледеніння. В Україні трапляються у Карпатах.

Карлінги - окремі гостроверхі пірамідальні піки, що утворюються внаслідок перетину задніх стінок декількох карів і цирків, що розміщуються на протилежних схилах одного хребта. Поширені в гірських районах з розвитком давнього і сучасного зледеніння і альпійським типом рельєфу. В Українських Карпатах трапляються лише в Черногорі.

Карри - різновид карстових форм рельєфу, що являє собою борозни глибиною до 1-2 м, розділені вузькими гострими гребенями й утворені на земній поверхні внаслідок розчинення поверхневими водами карбонатних (вапняк, крейда, доломіт), сульфатних (гіпс, ангідрит) і галогенних (кам'яна сіль) гірських порід. Карри, що займають великі площі, утворюють каррові поля.

Карст - процес розчинення порід поверхневими й підземними водами та утворення своєрідних форм рельєфу, різних порожнин і печер у шарах землі. Термін пішов від трансформованої назви вапнякового плато „Крас" на території Словенії (біля італійського міста Трієст, яке знаходиться на північному узбережжі Адріатичного моря). Карст поділяється на поверхневий і підземний. Поверхневий характеризується утворенням карстових улоговин, борозен, лійок, колодязів, шахт, а підземний - печерами різної величини і вигляду. До карстуючих порід належать кам'яна сіль, гіпс, вапняк, крейда, ангідрит, доломіт і частково мергель. На території України карст розвинений у товщі гіпсів на Волино-Поділлі (печери Оптимістична, довжина ходів якої понад 165 км, Озерна - 107 км, Попелюшка - 80 км, Кришталева - 22 км. Млинки - 15 км), у гірському Криму, де печери утворились тільки у вапняках. Найбільша з них Червона - 13,1 км.

Кліф - береговий уступ, який утворюється внаслідок руйнування високого корінного морського берега під дією прибійних хвиль.

Коефіцієнт зволоження — відношення річної кількості опадів до випаровуваності — кількості вологи, яка максимально може випаруватися за кліматичних умов цієї місцевості.

Конвергенція - сходження, наближення поверхневих течій, зумовлене опусканням морської води на глибину, трапляється зазвичай на стикуванні течій, що несуть води з різними характеристиками.

Континентальність клімату — сукупність кліматичних показників, які залежать від співвідношення впливу суходолу (континентів) і морських басейнів. Чим більша континентальність (менший вплив морських басейнів), тим менша кількість атмосферних опадів, більша різниця температур зими й літа.

Коса - низька намивна смуга суходолу, що, на відміну від бару, простягається не паралельно до берегової лінії, а підходить до неї під певним кутом, складена піском, галькою, черепашками. Утворюється в результаті переміщення і нагромадження прибійними морськими хвилями донних наносів. В Україні прикладами кіс є Бердянська, Обитічна, Федотова та інші коси Азовського моря.

Кряж — вузька витягнута скеляста височина. Прикладами кряжів є Донецький кряж.

Куеста - пасмоподібна височина з асиметричними схилами: пологим, що збігається з кутом падіння стійкого пласту, і крутим, який зрізає голови пластів. Куеста нагадує повалені сходи. Поширені в Криму.

Ландшафти антропогенні - перетворені внаслідок природокористування певного типу.

Ландшафти природні - цілісні складові частини географічної оболонки, що утворюються внаслідок тривалого взаємопов'язаного та взаємозумовленого розвитку природних компонентів.

Лес - гірська пухка порода (різновид алевриту), що складається з пилюватих і глинистих частинок різного мінерального складу. Має жовто-палевий або сірувато-жовтий колір, значну (до 45-50 %) мікроскопічність та кількість кальциту, наявність якого видно з бурхливого закипання в розчині (5-10 %) хлоридної кислоти. Товща лесу однорідна за кольором, шаруватість майже відсутня, утворює вертикальні стінки. Походження еолове. Поширений на півдні Європи (в т. ч. на значній території рівнинної України), в Азії (особливо Середній та на території Китаю), на рівнинах Північної та Південної Африки, Австралії та Америки.

Лиман - мілководна затока з косами, що являє собою затоплену морем долину пригирлової частини річки або затоплену прибережну низовину. Прикладом є Дніпровський і Дністровський лимани Чорного моря.

Літораль - узбережна зона морського дна, що осушується під час відпливу.

Мегаантиклінорій - гірська система, яка складається з антикліноріїв і підпорядкованих їм синкліноріїв. Виникає на останній стадії розвитку

геосинклінальної системи.

Мегасинклінорій - система складчастих споруд, яка складається з синклінорійів і підпорядкованих їм антиклінорійів. Виникають за неповного підняття прогину в кінці розвитку геосинклінальної системи.

Модуль стоку - кількість води, яка стікає з одиниці площі водозбору за одиницю часу (л/с, км²).

Моніторинг навколишнього середовища — система спостереження та контролю за природними й антропогенними ландшафтами, окремими природними компонентами та процесами з метою прогнозування їхніх змін, здійснення заходів щодо попередження, запобігання та усунення негативних наслідків впливу на довкілля.

Монокліналь - тектонічна структура, що характеризується похилим пониженням в один бік. Це крило великого підняття (щитів, антекліз і синекліз).

Морена - нагромадження несорттованих гірських порід, зумовлене рухом льодовиків.

Моренно-зандрові рівнини - рівнини, які утворюються унаслідок сумісного накопичення моренних (льодовикових) і зандрових (воднольодовикових) відкладів, причому останні перекривають перших.

Об'єм стоку - кількість води, що протікає через отвір водостоку (живий переріз русла річки) за певний період часу (добу, декаду, місяць, рік). Виражається в кубічних метрах (м³) або кубічних кілометрах (км³).

Пенеплен - горбиста рівнина, що утворилася внаслідок повільного руйнування давньої гірської країни. Типовим прикладом пенеплену є Казахський дрібносопковик. Процес формування таких рівнин називається пенепленізацією.

Перевал - зниження (сідловина) в межах гірського пасма. Через перевали часто прокладають автомобільні дороги й залізниці.

Пилові бурі - перенесення сильним вітром дрібних часток сухого ґрунту. Поширенню пилових бур сприяє суцільне розорювання полів. За добу пилова буря може винести з поля шар ґрунту товщиною 1-5 см, а для створення шару ґрунту товщиною 1 см у природних умовах потрібно близько 250-300 років. Найчастіше пилові бурі спостерігаються в Херсонській та Запорізькій областях. Тут їх буває щорічно в середньому близько 10 днів. Звідси в усіх напрямках їхня кількість зменшується. І на півночі, й на північному заході вони бувають один раз на 10 років. Характерні для сухих районів земної кулі.

Планктон - сукупність рослинних (фітопланктон) і тваринних (зоопланктон) організмів, які населяють товщу води океанів і морів і рухаються не самостійно, а переносяться морськими течіями. До фітопланктону відносять мікроскопічні одноклітинні водорості, до зоопланктону - дрібних ракоподібних, молюсків тощо.

Платформа - жорстка малорухома ділянка літосферної плити, що складається з кристалічного або складчастого фундаменту й осадового чохла. У рельєфі відповідає великим рівнинам. За віком фундаменту виділяють давні й молоді платформи.

Плита платформи — частина платформи, перекрита потужним чохлам осадових гірських порід, які утворилися внаслідок тектонічних опускань.

Пляж - надводна частина берегової зони моря, озера, річки, яка утворюється під дією прибійних хвиль. За складом відкладеного матеріалу розрізняють піщані, черепашкові, галькові та інші пляжі.

Поди - великі замкнені округлої або овальної форми зниження просадочного походження у степовій зоні Східноєвропейської рівнини (переважно в Україні) довжиною до 10 км і глибиною до 5-8 м.

Полонини - безлісі плоскі вершини гірських хребтів Українських Карпат, вкриті високотравними луками.

Понори - різновид карстових форм рельєфу, що являє собою вертикальні канали, які починаються на поверхні зяючими отворами й утворені внаслідок розчинення поверхневими водами карбонатних (вапняк, крейда, доломіт), сульфатних (гіпс, ангідрит) і галогенних (кам'яна сіль) гірських порід.

Приморозок - зниження температури до 0° і нижче в теплий період року, коли середньодобова температура вища за 0°C.

Природні умови — складові частини природи певної території (рельєф, клімат, води, ґрунти, рослинність, тваринний світ), які впливають на життя та діяльність людей.

Природно-заповідний фонд України — це природні території та об'єкти: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища та штучно створені об'єкти: ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Рекультивация - повернення порушених земель для використання в певних напрямках господарської діяльності (як орних земель, лісонасаджень тощо).

Релікти - види рослин і тварин, що збереглися з давніх епох у сприятливих для себе місцях існування.

Селі - грязевий або грязекам'яний потік, який раптово виникає у руслах гірських річок і характеризується різким короткочасним (1-3 години) підйомом рівня внаслідок випадання злив, інтенсивного танення снігів і льодовиків. Селі рухаються зі швидкістю понад 10 м/с і набувають в окремих випадках катастрофічного характеру, спричиняючи значні руйнування.

Синекліза - великий прогин земної кори в межах платформи.

Сідловина - знижене місце гребеня між вершинами гірського хребта.

Скид - тектонічна структура, що утворилася в результаті розриву шарів порід з наступним їх зміщенням. Площина (поверхня) розриву нахилена в бік оточуючих порід. У скиду розрізняють 2 крила: лежаче (нерухоме) і висяче (опущене).

Стариця - колишнє русло (річище) річки, яке повністю або частково відділилося від основного русла в результаті прориву шийки меандри під час повені або паводка. Від спрямованого русла стариця відокремлюється наносами, утворюючи старичні озера та затоки. Їх багато в заплавах рівнинних річок: в долині Дніпра та його лівобережних приток, Дністра, Південного Бугу, Стирі, Случі, Сіверського Донця та ін.

Степові блюдця - округлі, майже плоскі замкнені зниження суфозійно-просадочного походження у степовій і лісостеповій природних зонах. Діаметр степових блюдець становить десятки і сотні метрів, глибина - 2-2,5 м.

Сумарна сонячна радіація — частина сонячної енергії, яка досягає земної поверхні. Від її кількості значною мірою залежить температура повітря.

Суфозія — (підкопування, підривання) - вимивання і винесення дрібних мінеральних часток потоками ґрунтових вод. Суфозія приводить до утворення підземних пустот і просідання товщі гірських порід з утворенням на земній поверхні замкнених знижень (степових блюдець).

Суховій - сухий вітер швидкістю не менше 5 м/с, за температури повітря 25 °С і вище та відносній вологості до 30%. У північних районах України їх буває в середньому близько 20 днів, у південних - 60-70 днів.

Сфагнове болото - тип верхових боліт з покривом зі сфагнових мохів. Зазвичай опуклої форми, бо в центрі мохи ростуть краще завдяки меншій мінералізації води.

Тектонічна будова — поєднання тектонічних структур у межах певної території.

Тектонічні структури — форми залягання гірських порід, що утворилися під впливом рухів земної кори (опускань, підняття тощо), як правило, обмежені розломами.

Терикон - насип, найчастіше конусоподібний, з пустої породи на земній поверхні біля шахти (рудника).

Троги - коритоподібні долини з широким пологоувігнутим дном і крутими бортами, вироблені льодовиками в гірських долинах річок. Поширені в усіх гірсько-льодовикових районах суходолу.

Фізико-географічне районування — виділення та описання великих

територій, для яких характерна певна єдність і неповторність рис природи. Чим менша за розміром одиниця районування, тим більше спільних рис у її межах.

Циклон - величезний атмосферний вихор із замкненими ізобарами і найнижчим тиском у його центрі. Повітря в ньому рухається (переноситься) від окраїн до центра проти годинникової стрілки в північній півкулі та за ходом годинникової стрілки в південній. Зумовлює вітряну хмарну погоду з опадами та різкими змінами температури. Щорічно в Україні спостерігається в середньому 43 циклони і 129-136 днів з циклонічною погодою. Найбільше днів з циклонічним характером погоди спостерігається взимку та навесні. Середній тиск у центрі українських циклонів 1005 гПа.

Червона книга - список рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин. Містить дані про біологію, поширення, причини скорочення чисельності та зникнення окремих видів. В Україні заснована в 1976 році, видана в 1980 році.

Шар стоку - кількість води, що стікає з водозбору за певний проміжок часу (добу, місяць, рік) і дорівнює товщині шару, який рівномірно розподіляється по всій водозбірній площі. Виражається шар стоку в мм.

Шквал - різке короткочасне посилення швидкості вітру, як правило, перед грозою. Близько 50% шквалів в Україні тривають 6 хвилин і лише в 4 % випадків понад 30 хвилин. Щорічно метеорологічні станції України фіксують у середньому 57 шквалів, із них 13% слабкі (до 15 м/с), 74% помірні (15-24 м/с), 13% сильні (понад 24 м/с). 7 червня 1975р. у Київській, Черкаській та Кіровоградській областях швидкість вітру під час шквалу сягала 50 м/с.

Шторм, буря — дуже сильний, тривалий вітер, понад 9 балів за шкалою Бофорта й швидкістю понад 20 м/с, супроводжується сильним хвилюванням на морі та руйнуваннями на суші.

Яйла - вирівняні безлісі вершинні поверхні Кримських гір, вкриті степовою і лучно-степовою рослинністю, що раніше використовувались як місця літнього випасу овець.

Яр - лінійна V - подібна форма ерозійного рельєфу, утворена тимчасовими водотоками, з крутими незадернованими або напівзадернованими схилами.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Атлас природных Условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М., 1978 р.
2. Булава Л. М. Фізична географія України. – Х.: АН ГРО плюс, 2008. 224 с.
3. Географія Украинской ССР / Под ред. Н.Д.Пистуна и Е.Н.Шиповича. – К.: “Вища школа”, 1982. – 303 с.
4. Географічна енциклопедія України. – К.: “Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана”, 1989, 1990, 1993. Т. 1-3.
5. Дук Н. М., Суматохіна І. М., Чудіна О. Л. Фізична географія України. Дніпропетровськ, 2001 р. – 47 с.
6. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: “Світ”, 1990. – 280 с.
7. Комплексний атлас України. - ДНВП Картографія, 2005 р.
8. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. Підручник. -К.: Знання, 2005.
9. Масляк П.О., Шищенко П.Г. Географія України: Підручник для 8-9 кл. сер. шк. – К.: Зодіак-ЕКО, 1998.
10. Національний атлас України. - ДНВП Картографія, 2008 р.
11. Пестушко В.Ю. Фізична географія України. – К.: Український обрій, 1994. – 64с.
12. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа. Навчальний посібник. – К.: Арістей, 2007. – 480 с.
13. Природа Украинской ССР. Геология и полезные ископаемые. – К.: Наукова думка, 1986. –184 с.
14. Природа Украинской ССР. Животный мир. – К.: Наукова думка, 1986. – 240 с.
15. Природа Украинской ССР. Климат. – К.: Наукова думка, 1984. – 232 с.
16. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование. – К.: Наукова думка, 1985. – 222 с.
17. Природа Украинской ССР. Моря и внутренние воды. – К.: Наукова думка, 1987 – 223 с.
18. Природа Украинской ССР. Почвы. – К.: Наукова думка, 1986. – 216 с.
19. Природа Украинской ССР. Растительный мир. – К.: Наукова думка, 1985. – 206 с.
20. Фізична географія Української РСР /За ред. О.М.Маринича. – К.:Вища школа, 1982. – 335 с.
21. <http://wdc.org.ua/atlas/>

Зміст

Вступ	3
ЧАСТИНА I. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД	4
Практична робота № 1	4
Практична робота № 2	5
Практична робота № 3	9
Практична робота № 4	10
Практична робота 5 №	13
ЧАСТИНА II. РЕГІОНАЛЬНИЙ ОГЛЯД	15
Практична робота № 6	15
Практична робота № 7	16
Семінарське заняття	17
Теми для написання рефератів	18
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	19
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	21
Навчально-довідкові дані	45
Цікава інформація	78
Термінологічний словник	88
Рекомендована література	98

**Мельничук Володимир Петрович
Попович Ірина Сергіївна**

**Практикум
з фізичної географії України**

Навчально - методичний посібник